

**HARBETSUVAN TEPESİ SÜRTME TAŞ ALETLERİ VE DİĞER KÜÇÜK
BULUNTULARI**

Hazırlayan: Pınar KAPLAN

Danışman: Doç. Dr. Oğuz ŞİMŞEK

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İĞDIR/2023

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HARBETSUVAN TEPESİ SÜRTME TAŞ ALETLERİ VE DİĞER KÜÇÜK
BULUNTULARI**

Pınar KAPLAN

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

IĞDIR/2023

TAAHHÜTNAME

Tez içerisinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun hazırlanan bu çalışmada orijinal olan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Pınar KAPLAN

ÖZET

HARBETSUVAN TEPESİ SÜRTME TAŞ ALETLERİ VE DİĞER KÜÇÜK BULUNTULARI

KAPLAN, Pınar

Yüksek Lisans Tezi

Arkeoloji Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Oğuz ŞİMŞEK

Şubat, 2023, 61 Sayfa

Yaptığım bu çalışmada Harbetsuvan Tepesi'nde bulunan sürtme taşlardan yapılmış olan aletlerin ve diğer buluntuların incelenmesi amaçlanmıştır. Tez çalışmamızda öncelikli amaçlardan biri genel hatlarıyla Harbetsuvan Tepesi'nin bulunan sürtme taş aletlerin, üst ve alt ezgi taşlarının, bezemeli taşların, keser, kesercik ve keskilerin araştırılması, tablolaması ve civarda bulunan Göbeklitepe, Nevalı Çori, Karahan Tepe, Şanlıurfa-Yeni Mahalle'de bulunan benzer aletlerin karşılaştırması yapıp değerlendirilmesi ve bunlar hakkında bilgi vermektir. Bunun akabinde tezin esas amacı Harbetsuvan Tepesi'nde; 2017, 2018 ve 2019 yılında yapılan kurtarma kazılarında ele geçen sürtme taşlardan yapılmış olan aletlerin ve diğer buluntuların değerlendirilmesidir. Öncelikli olarak sürtme taş aletleri ve diğer buluntular genel olarak alet türüne göre alt başlıklar halinde incelenecektir. Bu incelemeler sonucunda buluntular detaylandırılıp karşılaştırmaları yapılarak tablo çalışmaları oluşturulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Harbetsuvan Tepesi, PPNB Dönemi, Sürtme Taş Aletleri.

ABSTRACT

HARBETSUVAN HILL GROUND STONE TOOLS AND OTHER SMALL FINDS

KAPLAN, Pınar

Master's Thesis

Archaeology Department

Supervisor: Assoc. Dr. Oğuz ŞİMŞEK

February, 2023, 61 Pages

In this study, it was aimed to examine the tools made of ground stones and other finds found on Harbetsuvan Hill. One of the primary aims of our thesis study is the research and tabulation of the ground stone tools, upper and lower grinding stones, decorated stones, incisors, cuts and chisels found in Harbetsuvan Hill in general terms and in Göbeklitepe, Nevali Çori, Karahan Tepe, Şanlıurfa-Yeni Mahalle. to compare and evaluate similar tools found and to give information about them. Following this, the main purpose of the thesis is on Harbetsuvan Hill; This is the evaluation of tools made of ground stones and other finds found during the salvage excavations carried out in 2017, 2018 and 2019. First of all, ground stone tools and other finds will be examined in sub-headings according to the type of tool. As a result of these examinations, the findings will be detailed and compared, and table studies will be created.

Keywords: Harbetsuvan Hill, PPNB period, friction stone tools.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yapılan bilimsel arkeolojik çalışmalar neticesinde çalışılan birçok yerleşim yerlerinden biri olan Harbetsuvan Tepesi, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem (PPNB) hakkında bilgi veren Taş Tepelerden biridir. Tez konumuzu oluşturan Harbetsuvan Tepesi'nin bulunan sürtme taş aletlerin, üst ve alt ezgi taşlarının, bezemeli taşların, keser, kesercik ve keskilerin araştırılması, tablolanması ve civarda bulunan benzer yerleşimdeki benzer eserlerin incelenmesi sağlanmaktadır.

Bu çalışmanın araştırmasında ve yürütülmesinde büyük katkıları bulunan bilgi ve tecrübeleri ile bizi aydınlatan, tezimi bilimsel temeller ışığında şekillendiren saygı değer danışman hocam Doç Dr. Oğuz ŞİMŞEK'e ve Yüksek Lisans Hocam yardımlarını esirgemeyen her zaman arayıp danışabildiğim ikinci danışmanım sevgili Prof. Dr. Bahattin ÇELİK'e yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Manevi olarak hep desteklerini gördüğüm arkadaşlarım Uzman Arkeolog Züleyha ŞEN, Baran İRİM ve M. Eyyüp DALAR'a ayrıca Arkeolog arkadaşlarım Mahbube SÜZEN, Fatma GENÇ, Zehra ALDENİZ İRİM'e ve arkadaşlarım Rahşan OK, Rohat OK ve Kuzenim Aslı BAYIR'a yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim. Çalışmamın konusu olan kazı buluntularına çalışma izni veren Şanlıurfa Müze Müdürü Celal ULUDAĞ'a ve Uzman Arkeolog Oğuzhan YILDIRIM'a izin verdikleri ve çalışma olanağı sundukları için teşekkür ederim.

Beni dünyaya getiren hep elimden tutan, varlığını hep hissettiğim var oluş sebebim sevgili annem Kadriye KAPLAN'a ve bir abiden ziyade baba olan abilerim Mehmet Emin ve Uğur KAPLAN'a maddi ve manevi olarak desteklerini hissettiğim sevgili aileme çok teşekkür ederim.

Pınar KAPLAN

İĞDIR/2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vi
GRAFİKLER DİZİNİ	vii
RESİMLER DİZİNİ	viii
LEVHALAR DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ	4
3. MATERYAL VE METOT	7
3.1. Materyal	7
3.2. Metod	7
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	8
4.1. Şanlıurfa	8
4.1.1. Konumu ve Topografyası.....	8
4.1.2. Şanlıurfa’da Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem.....	8
5. ŞANLIURFA BÖLGESİNDEKİ ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK DÖNEM MERKEZLERİ.....	10
5.1. Nevali Çori.....	10
5.2. Göbekli Tepe.....	10
5.3. Karahan Tepe	11
5.4. Şanlıurfa-Yeni Mahalle.....	12
6. HARBETSUVAN TEPESİ NEOLİTİK DÖNEM YERLEŞİMİ	13
6.1. Konumu ve Araştırma Tarihçesi	13
6.2. Sürtme Taş Buluntular	14
7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	20
KATALOG	24
KAYNAKÇA	35

GRAFİKLER	38
RESİMLER	39
LEVHALAR.....	51

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Age	Adı Geçen Eser
Loc	Locus
Mev	Mevcut
K	Kazı
H.s.T	Harbetsuvan Tepesi
PPN	Pre-PotteryNeolithic (Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem)
PPNA	Pre-PotteryNeolithic A (Çanak Çömleksiz Neolitik A)
PPNB	Pre-PotteryNeolithic B (Çanak Çömleksiz Neolitik B)
PPNC	Pre-PotteryNeolithic C (Çanak Çömleksiz Neolitik C)
M.Ö	Millattan Önce
Lev	.Levha
Res	Resim
Şek	Şekil
ss	Sayfa Sayısı
m	Metre
km	Kilometre
cm	Santimetre
Fot	Fotoğraf
Fig	Figür
Çiz	Çizim
Kat. No	Katalog No
Env. No	Envanter No
C14	Karbon 14
Tab.	Tabaka
Vb.	ve benzeri
Vd.	ve diğerleri

GRAFİKLER DİZİNİ

	Sayfa No
Grafik 1: Harbetsuvan Tepesi Genel Buluntu Dağılımı	38
Grafik 2: Harbetsuvan Tepesi Sürtme Taş Aletlerin Dağılımı	38

RESİMLER DİZİNİ

	Sayfa No
Resim 1: Harbetsuvan'dan a: kireç taşından büyük havaneli b: bazalt büyük havaneli	39
Resim 2: Harbetsuvan 'dan a: havaneli b: havaneli c: ritüel amaçlı havaneli.....	40
Resim 3: Harbetsuvan 'dan a: çay taşından balta b: nefrit taşından balta c: çay taşından balta	41
Resim 4: Harbetsuvan'dan bazalt üst ezgi taşları.....	42
Resim 5: Harbetsuvan'dan büyük ve küçük sağlam taş kaplar	43
Resim 6: Harbetsuvan'dan a: küçük kap parçası b: kırık büyük taş kap c: sapan taşları	44
Resim 7: Harbetsuvan'dan kesercikler a: nefritten b: çay taşından c: steatitden	45
Resim 8: Harbetsuvan'dan a: sağlam bezeli taş b: dolomit taşından kırık bezeli taş c: serpantininden kırık bezeli taş	46
Resim 9: Harbetsuvan'dan çay taşı kesicikler.....	47
Resim 10: Harbetsuvan'dan kıraç taşından misket	48
Resim 11: Harbetsuvan'dan a: bilek taşı b: mermer tıkaç.....	49
Resim 12: Harbetsuvan'dan a: bazalt kare vurgaç b: bazalt vurgaç c: asa başı	50

LEVHALAR DİZİNİ

	Sayfa No
Levha 1: Bazalt havanelleri çizim.....	51
Levha 2: Bazalt havanelleri b: ritüel amaçlı, çizim.....	52
Levha 3: Baltalar çizim	53
Levha 4: Üst ezgi taşları çizim.....	54
Levha 5: Taş kap ve Taş kap parçası çizim.....	55
Levha 6: Küçük taş kap ve taş kap parçası çizim.....	56
Levha 7: a:nefritten kesercik çizim b:çay taşından kesercik çizim c:steaitden kesercik çizim.....	57
Levha 8: Bezeli Taşlar çizim a:kireçtaşından b:dolamitden c:serpantinden	58
Levha 9: Çay taşından kesicikler çizimi	59
Levha 10: a:biley taşı çizimi b:mermer tıkaç çizimi	60
Levha 11: a: bazalt vurgaç çizimi b: asa başı çizimi.....	61

1. GİRİŞ

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin en eski yerleşim yerlerinden olan Şanlıurfa İli verimli arazileri, ovaları ve zengin su kaynağı olan Fırat Nehrine sahiptir. Yüzyıllardır “Bereketli Hilal” olarak adlandırılan bölgeyi besleyen bu suyun etrafında yaşayan insanların, savaşlarına ev sahipliği yapan bu zengin coğrafik topraklar stratejik bir öneme sahiptir. Şanlıurfa, tarih boyunca birçok medeniyete ve uygarlığa ev sahipliği yaparak ayrıca ticaret yolları üzerinde bulunmasıyla birçok kültürden etkilendiği gibi birçok medeniyeti de etkilemiştir. Bu kadar zengin bir kültüre sahip olan Şanlıurfa’da yapılan arkeolojik araştırmalarda bu bölgenin 12.000 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Şanlıurfa içerisinde bulunan Paleolitik, Neolitik, Tunç Çağı ve İslami Dönem eserlerinin her biri kendi içinde önemli kanıtlar barındırarak geçmişten günümüze kadar gelmektedir. Neolitik dönem önemli merkezlerinden olan Göbekli Tepe ve benzeri 12 tepe arasında bulunan Harbetsuvan Tepesinde Çanak Çömleksiz Neolitik döneme ışık tutan yerleşimlerdenidir. Yapılan bu çalışmalar ile, “Taş Tepeler” olarak adlandırılan Neolitik Dönem tepelerinin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlamaktadır.

Şanlıurfa ilinin Eyyübiye ilçesi sınırları içinde Şanlıurfa’nın 55 km doğusunda bulunan Harbetsuvan Tepesi, ilk kez 2014 yılında Iğdır Üniversitesinden Prof. Dr. Bahattin Çelik tarafından yürütülen “Şanlıurfa İli, Merkez İlçesi Sınırları İçerisinde Kalan Kırsal Alanlardaki Neolitik Dönem ve Öncesi Çağlara Ait Yapılan Yüzey Araştırmaları” kapsamında ortaya çıkmıştır. Harbetsuvan Tepesinde yapılan yüzey araştırmalarında, yüzeyde ana kayaya oyulmuş havuzlar, “T” şeklinde olduğu öngörülen dikilitaş parçaları, çakmaktaşı ve obsidiyenden yapılan alet parçaları, sürtme taş aletleri ve Neolitik Dönemi yansıtan boncuklar ele geçirilmiştir. Ele geçen buluntular sayesinde buranın (PPNB) Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme tarihlenen küçük bir kült merkezi olarak kurulduğu düşünülmektedir.

Harbetsuvan tepesindeki kaçak kazı sonucu ortaya çıkan tahribata engel olunması ve burada ele geçirilen buluntuların değerlendirilmesi amacıyla 2017 yılında Şanlıurfa Müzesi Başkanlığında ve Prof. Dr. Bahattin Çelik’in bilimsel danışmanlığında

kurtarma kazıları başlatılmıştır. Üç sezon boyunca kazılar (2017-2018 ve 2019) sürdürülmüştür.

Bu tez çalışmasında Harbetsuvan Tepesi'nde bulunan sürtme taşlardan yapılmış olan aletlerin ve diğer buluntuların incelenmesi amaçlanmıştır. Tez çalışmamızda öncelikli amaçlardan biri genel hatlarıyla Harbetsuvan Tepesi'nin bulunan sürtme taş aletlerin, üst ve alt ezgi taşlarının, bezemeli taşların, keser, kesercik ve keskinlerin araştırılması, tablolaması ve civarda bulunan Göbeklitepe, Nevalı Çori, Karahan Tepe, Şanlıurfa-Yeni Mahalle'de bulunan benzer aletlerin karşılaştırması yapıp değerlendirilmesi ve bunlar hakkında bilgi vermektir. Bunun akabinde tezin esas amacı Harbetsuvan Tepesi'nde; 2017, 2018 ve 2019 yılında yapılan kurtarma kazılarında ele geçen sürtme taşlardan yapılmış olan aletlerin ve diğer buluntuların değerlendirilmesidir. Öncelikli olarak sürtme taş aletleri ve diğer buluntular genel olarak alet türüne göre alt başlıklar halinde incelenecektir. Gerekli görüldüğünde bazı parçaların analizleri yapılacaktır. Bu incelemeler sonucunda buluntular detaylandırılıp karşılaştırmaları yapılarak tablo çalışmaları oluşturulacaktır.

Yapacağımız bu çalışmanın sonucunda Harbetsuvan Tepesi'nde elde edilen bilgi ve belgeler değerlendirilerek Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem hakkında bilinen bilgilere yeni katkılar sağlanmaya çalışılacaktır.

Tez çalışmamız 3 ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın **I. Bölümünü** giriş oluşturmaktadır. Bu bölümde öncelikli olarak konuyla ilgili kısa bilgiler verilmiş olup tez çalışmamızın amacı ve önemi üzerinde durulmuştur. Daha sonra “Kaynak Özetleri” başlığı altında tezimizle bağlantılı olan ve çalışmamıza katkı sağlayan bazı yayınlara kısaca değinilmiştir. Bu yayınlarda tezimizde daha çok sürtme taş aletler ve Harbetsuvan Tepesiyle ilgili bilgi veren kaynaklara değinilmiştir. “Materyal ve Metod” başlığı altında bulunan bölümde Harbetsuvan Tepesinde hangi türde, ne kadar sürtme taş aletlerin ele geçirildiği ve bunların fotoğraflanma, çizim ve estamplajları üzerinde durulmuştur. Çalışmada hangi tür yöntemlerin uygulanacağı da bu başlık altında ele alınmıştır.

II. Bölüm; “Bulgular ve Araştırma” olarak adlandırılmıştır. Bu ana başlık altında birinci başlık olarak “Şanlıurfa'nın coğrafi konumuna ve topoğrafyasına” değinilmiştir. İkinci alt başlık olarak “Şanlıurfa'daki Neolitik Yerleşme” lere değinilmiştir.

III. Bölüm; “Harbetsuvan Tepesi” olarak adlandırılmıştır. Bu başlık altında ana konuya giriş yapılarak konumu, tarihçesi ve sürtme taş aletler hakkında bilgi verilmiştir. Harbetsuvan Tepesinde çalışma yapılan açmalara kısaca değinilmiştir.

IV. Bölüm; “Değerlendirme ve Sonuç” olarak ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bu bölümde tespit edilen bulgular ve yapılan tartışmalar ışığında incelenmiş olduğumuz Harbetsuvan Tepesi sürtme taş aletler başta olmak üzere ele alınan konulardan kısa bir değerlendirme ve sonuç ile konu anlatılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmamızın sonunda konuya ilişkin katalog, grafikler, tablolar, çizimler ve fotoğraflar verilmiştir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Harbetsuvan Tepesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisinde, Şanlıurfa ili'nin Eyyübiye ilçesinde bulunmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi "Mezopotamya veya Bereketli Hilal" olarak bilinen bölge içerisinde bulunmaktadır. Coğrafik konumu nedeniyle en eski dönemlerden itibaren yerleşim yeri olarak kullanılan alanlardandır. Kültürel, kutsal ve tarihsel açıdan zengin bir geçmişi bulunan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, bilimsel arkeolojik kazı araştırmaları geçmişte başlayıp günümüzde de devam eden ve ileri dönemlerde de devam edileceği düşünülen bir kazı alanıdır. Şanlıurfa şu ana kadar Orta Anadolu Neolitiği ile bilinen, Neolitik Döneme farklı bir yorum getiren, alışılmış ezberleri bozan bir Neolitik Dönem bölgesidir. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönemin en erken safhalarının ele geçmesiyle devrim niteliğinde yankılar uyandırarak yeni bilgiler sunmuştur. Bu bilgilerin yanında birçok soru işareti de getirmiştir. Şu an yapılan çalışmalar ve gelecekte yapılacak olan çalışmaların sonucunda oluşan soru işaretleri netleşerek Neolitik insanların yaşamı, dini ve kültürleri daha iyi anlaşılacaktır. Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme (PPNB) yön veren; Nevali Çori, Göbekli Tepe, Şanlıurfa-Yeni Mahalle, Harbetsuvan Tepesi, Karahan Tepe, Sefer Tepe, Hamzan Tepe, Taşlı Tepe ve Kurt Tepesi gibi yerleri keşfedilmesi ve bu yerlere benzer yerlerin halen keşfedilmeyi beklemesi, bu bölgenin önemini bir kat daha artırmaktadır.

Tez çalışması kapsamında ele aldığımız Harbetsuvan Tepesi, Çanak Çömleksiz Neolitik B (PPNB) döneminin özelliklerini yansıtmaktadır. Harbetsuvan Tepesiyle ilgili bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar daha çok alan ve alan içerisinde bulunan dikilitaşlar üzerinden yapılmıştır. Şimdiye kadar Harbetsuvan Tepesinde ele geçirilen sürtme taş aletler üzerine herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Harbetsuvan Tepesinde ele geçirilen sürtme taş aletler ilk kez tez çalışmamız kapsamında değerlendirilecektir. Bu değerlendirme ile birlikte Harbetsuvan Tepesinin sürtme taş aletler teknolojik ve tipolojik olarak incelenerek, benzer neolitik merkezleri ile arasındaki bağlantılar ele alınacaktır. Ayrıca benzer yerleşimler de incelenerek Harbetsuvan Tepesiyle ilgili destekleyici bilgiler verilecektir. Söz konusu bölgeyle ilgili yapılan çalışmalardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Harbetsuvan Tepesi ile ilgili ilk çalışma Çelik (2014)'dan, burada yerleşme ile ilgili bilgiler vermektedir. Bu çalışmada; Harbetsuvan Tepesi'nin konumu ve "T"

şeklinde dikilitaşları hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca Harbetsuvan Tepesi dışında “T” şeklinde dikilitaş bulunan, bölgedeki benzer yerleşmelerin konumu ve içerisinde bulunan “T” şeklinde dikilitaşlarla ilgili bilgi vermiştir. Harbetsuvan Tepesinde yapılmış olan arkeolojik kazılarla ilgi genel bilgilerin verildiği çalışmalar sırasıyla; Çelik (2019)’in Harbetsuvan Tepesi 2017 kazı çalışması, Çelik ve Tosyagülü Çelik (2020a)’in Harbetsuvan Tepesi 2018 kazı çalışması, Çelik ve Tosyagülü Çelik (2020b)’in Harbetsuvan Tepesi 2019 kazı çalışması olarak ayrı yayınlar şeklindedir. Bu çalışmalarda Harbetsuvan Tepesinin konumu, yerleşimin özellikleri, yapılan kazı çalışmaları, mimarisi, dikilitaşları ve buluntular hakkında bilgi verilerek bölgedeki diğer merkezler ile karşılaştırılması yapılmıştır.

Bingöl (2018)’in, Güneydoğu Anadolu Bölgesi Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Dikilitaşlar ile ilgili yaptığı çalışmada, bölgede bulunan bazı Çanak Çömleksiz Neolitik dönem merkezlere değinilmiştir. Değinildiği bu merkezler arasında bulunan Harbetsuvan Tepesinin, 2017 kazı sezonunda tespit edilmiş dikilitaşlarını ele almıştır. İrim (2022)’in, Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme Ait Harbetsuvan Tepesi Çakmaktaşı Yontmataş Alet Endüstrisi ile ilgili yaptığı çalışmada Harbetsuvan Tepesinde üç sezon boyunca ele geçmiş çakmak taşı aletlere değinilmiştir. Şen (2022)’in, Harbetsuvan Tepesi Obsidiyen Aletlerin Tipolojik ve Teknolojik Analizleri ile ilgili yaptığı çalışmada Harbetsuvan Tepesinde üç sezon boyunca ele geçmiş obsidiyen buluntulara değinilmiştir. Bu çalışmalarda neolitik merkezler ve aletler arasındaki bağlantılar incelenmiştir.

Çelik (2005)’in, Şanlıurfa Bölgesinden; Şanlıurfa-Yeni Mahalle, Karahan Tepe, Sefer Tepe ve Hamzan Tepe yerleşimlerinin konumu, araştırma ve kazı tarihçesi ile birlikte bu merkezlerdeki yontmataş endüstrisi hakkında bilgiler vermektedir. Bu çalışma Şanlıurfa ilindeki, Çanak Çömleksiz Neolitik döneme ait sürtme taş aletler üzerinde genel değerlendirme yapan tek kaynak olduğu için oldukça önem arz etmektedir. Bu merkezlerin konumu, araştırma ve kazı tarihçesi, tarihlendirme ve buluntulara değinilerek genel bir değerlendirme yapılmıştır. Çelik (2003)’in, Yeni Mahalle yerleşmesinin detaylı bir şekilde anlatıldığı, buluntuların tasnif edildiği ve Yeni Mahalle yontmataş endüstrisi hakkında bilgiler veren bir kaynaktır. Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme ait bir merkezdeki yontmataş aletlerin detaylı bir şekilde çalışıldığı,

genel değerlendirmenin yapıldığı ve bölgedeki diğer merkezlerle karşılaştırmalar yapmıştır.

Schmidt (1994)'in, Nevali Çori yerleşiminin konumu ve yontmataş endüstrisi hakkında bilgiler vermektedir. Ayrıca yazar çevre kültür bölgeleri ile karşılaştırmalar da yapmıştır.

Çalışmamızda Harbetsuvan Tepesinin bulunduğu Şanlıurfa bölgesinde, bulunan benzer yerleşimlerdeki sürteme taş aletlerin benzerlikleri araştırılmıştır. Bu çalışmalar nezdinde ana konuya ışık tutularak çalışma yapılmıştır.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Tez çalışmamızda Harbetsuvan Tepesi'nde yapılmış olan üç dönemlik kurtarma kazısında bulunmuş olan sürtme taş aletler ve diğer buluntular incelenmiştir. Bu eserler sürtme taş buluntu topluluğu ve diğer küçük buluntular olarak toplamda 272 adettir. Sürtme taş topluluğu %0,78 (264 adet) oranında temsil edilmektedir. Hammadde daha çok bazalttan, yanı sıra kireç ve çakıl taşından da olduğu tespit edilmiştir. Yerleşime en yakın bazalt kaynağı 15 km kuzeybatısındadır. Bütün sürtme taş buluntuları teknolojik olarak taşın taşa sürtülmesiyle/aşındırılmasıyla oluşmaktadır. Bu aletler ve buluntular arasında; keser, kesercik, havaneli, ezgi taşları ve taş plakalar incelenmiştir. Sürtme taş aletlerden önemli olan ezgi taşlarıdır, genellikle alt ezgi taşlarına fazla rastlanılmamıştır. Üst ezgi taşları yoğun olarak bulunmuştur ayrıca yoğun olarak boncuk taslağı ele geçmiştir bunlar çeşitli taş türlerinden yapılmıştır.

3.2. Metod

Tez çalışmamızda konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Anadolu'da Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem üzerine yapılmış yayınlara ulaşıp araştırmalar yapılmıştır. Bu amaçla Iğdır Üniversitesi başta olmak üzere İstanbul, Ankara, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Bilkent ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitelerinin kütüphanelerinde kaynak taramaları yapıp arşivleri oluşturulmuştur. Ayrıca dijital ortamda bulunan yayınlarda taranmıştır. Literatür taramasının akabinde Şanlıurfa Müzesi Müdürlüğü'nden alınan izin çerçevesinde konumuz kapsamına giren buluntuların envanter bilgileri alınmış olup, fotoğrafları çekilip ve estampaları çizilmiştir. Yine fotoğrafı çekilen eserlerin manuel çizimleri yapılmıştır. Buluntuların kataloğu oluşturulan eserlerin Excell programında istatistiksel değerlerini saptaya bilmek için grafikleri oluşturulmuştur. Bütün bunların akabinde hem Anadolu hem de çevre bölgelerle olan ilişkileri saptaya bilmek için benzerleri bulunan sürtme taş aletlere değinilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Şanlıurfa

4.1.1. Konumu ve Topografyası

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Şanlıurfa, 37 49' 12"- 40 10' 00" doğu meridyeni ile 36 41" 28"- 37 57' 50" kuzey paralelleri arasında yer alır. Urfa'nın içinde bulunduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Amanus ve Güneydoğu Toros yaylalarının önünde Suriye platformuna doğru giderek alçalan ve yeryüzü şekilleri açısından yeknesaklığı ile dikkati çeken stepik platolar alanı olarak nitelenebilir. Gerçekte doğal bir bölge olarak bu alan sınırlarımızla sona ermekte; bir yandan Filistin'e, bir yandan da Zagros etekleri boyunca Basra körfezine doğru devam etmektedir. Bir ucundan öbür ucuna güneydeki çölü dolanarak, yaklaşık 1500 km uzunluğunda bir yay çizen bu bölge, tarih boyunca kendi içindeki ülkeleri birbirine bağlayan yolların doğal güzergâhı olmuştur. Bu yollar boyunca toplumlar ya birbirleriyle barış içinde ticaret yaparak ya da savaşarak kültür alışverişinde bulunmuşlardır. Yine bu alan, milattan binlerce yıl önce gelişen ilk büyük uygarlıkların ve özellikle verimli alanlar ile ilk etkili tarımcılığın gelişme alanı olarak ün yapmıştır. Hilal biçimli bu doğal bölgenin tarihçiler ve arkeologlar tarafından "Verimli Hilal" olarak adlandırılmıştır.¹

4.1.2. Şanlıurfa'da Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem

Şanlıurfa şehri Orta Fırat Bölümünde yer almaktadır. Geniş kalker yapılı ve bazaltik platoların yer aldığı ilin güneyinde, batıdan doğuya doğru, kuzey-güney uzanışlı Ceylanpınar, Harran ve Suruç alüvyal ovaları bulunmaktadır. Neolitik yerleşmelerinden biri olan Şanlıurfa şehri kurulduğu dönemdeki yerleşmelerin vazgeçilmez unsurlardan olan; olumlu iklim şartları, tatlı su kaynakları, geniş ekonomik faaliyet alanları ve uygun korunma imkânlarına bağlı olarak kurulup gelişmiştir. Binlerce yıl önce kurulan yerleşmelerin varlıklarını günümüze dek devam ettirebilmeleri ortaya çıkan yeni faktörlere uyum sağlayabilmeleri ile mümkündür. Bütün coğrafi faktörleri değerlendirme yeteneğine sahip grupların kurdukları yerleşmeler uzun süre sağlıklı yaşama imkânı bulabilirken bazı coğrafi faktörlerin unutulması veya yeterince değerlendirilememesi, o yerleşmenin sağlıklı bir yaşam

¹ İLASLAN, A., ve Yıldırım İLASLAN, Z., 2019, *Geçmişin İzinde Şanlıurfa Paleolitik Çağ'dan Roma Dönemi'ne Arkeolojik Yerleşimler*, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara, ss. 18.

içinde doğmasına neden olmaktadır. Kuşkusuz sağlıklı yerleşme birimleri kısa sürede fonksiyonlarını yitirip yok olabilirken, diğerlerinin yaşama şansı ise daha fazla olmuştur.²

---

²GÜZEL, A., 2009.*Tarih Öncesi Bir Yerleşme Olan Şanlıurfa'nın Kuruluşuna Etki Eden Coğrafi Faktörler*,Marmara Üniversitesi Coğrafya Dergisi / 9, İstanbul, s. 108-129.

5. ŞANLIURFA BÖLGESİNDEKİ ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK DÖNEM MERKEZLERİ

5.1. Nevali Çori

Nevali Çori, Şanlıurfa ilinin 40 km. kadar kuzeyinde, Hilvan ilçesinde Kantar (Gülüşağı) Köyü yakınlarında köye göre daha alt bir kotta da yerleşimi doğu ve batı olarak ikiye bölen, bütün yıl akan bir akarsu olan Kantara Çayı'nın iki yakasında yer almıştır. Deniz yüzeyinden 490 m'lik bir yükseltide, Fırat'ın 3 km güneyindedir. 1980 yılında H.Gebel yönetimindeki yüzey araştırmaları sırasında bulunmuştur. Heidelberg Üniversitesi'nin Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nin iş birliğiyle yaptığı kazılar 1983, 1985-1987 ve 1989-1991 yılları arasında 7 sezon kazısı yapılmıştır. Yerleşme 1992'den beri Atatürk Baraj gölünün suları altındadır.³

Sürtme taş endüstrisinde, küçük yassı baltacıklar, kireçtaşı kâseler ve dibekler, kuvarsitten vurgu taşları gibi kaba taş aletlerin yanı sıra yine taştan yapılmış süs nesnesi olarak kullanılan boncuklar ve bilezikler vardır. Tapınak yapısının moloz taşları arasında ve çevresinde kireçtaşından panter, ayı, yabani domuz, at, kuş, akbaba gibi hayvanların yanı sıra doğal ve stilize insan başları, kireçtaşı ve kilden yapılmış heykelcikler bulunmuştur. Ayrıca yerleşmede yapılan analiz sonucunda, ısıtılarak dövülmüş bakır boncukları bulunmuştur.⁴

5.2. Göbekli Tepe

Güneydoğu Anadolu'da, Şanlıurfa'nın 15 km kuzeydoğusunda, daha önce Karaharabe olarak adlandırılan Örencik Köyünün 2,5 km doğusunda yer almaktadır.⁵ Yerleşim; Göbek kelimesinin tepe ile birleştirilmesi, dümdüz kireçtaşı platoda yukarı

---

³HAUPTMANN, H., 2007." Nevali Çori ve Urfa Bölgesinde Neolitik Dönem",.(Eds: M. Özdoğan N. Başgelen).*Anadolu'da Uygarlığın Doğusu ve Avrupa'ya Yayılımı Türkiye'de Neolitik Dönem Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s 131-164.

⁴ÇELİK, B., 2005. *Şanlıurfa-Yeni Mahalle, Karahan Tepe, Sefer Tepe Ve Hamzan Tepe Yerleşimlerinin Işığı Altında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı (Doktora Tezi), Ankara, 66.

⁵SCHMİDT, K., 2007a." Göbekli Tepe",.(Eds: M. Özdoğan –N. Başgelen). *Anadolu'da Uygarlığın Doğusu ve Avrupa'ya Yayılımı Türkiye'de Neolitik Dönem Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 115.

çıkan bir göbeği andıran, kalıntıların olduğu tepenin silüetini çok iyi anlatan Göbekli Dağı gibi bir anlama sahip bir isimi ortaya çıkarmaktadır.⁶

Sürtme Taş: Bazaltdan satır, havan, öğütme taşı, ezgi taşı gibi yüzey buluntularının yanı sıra kazıda, kazıma yöntemiyle yapılmış bezekli taş kap parçaları gibi bazalt ve kireç taşından çok zengin çeşitlemesi olan buluntular elde edilmiştir. Buluntu yerinin batısında yer alan kireçtaşı kütleinin üstündeki bazalt kuşak, burada bulunan taş aletlerin hammaddesini karşılamıştır. İlginç buluntular arasında, düzeltilmiş yassı levha taşlar ve heykel parçaları sayılabilir.⁷

Sürtülerek biçimlendirilmiş taş endüstrisi daha çok, biçim birlikteliği içindedir. Bazaltdan yapılmış ağır, oval biçimli havanlar çok yaygındır. Silindir biçiminde ve konik havaneleri de bazaltdan yapılmıştır. Kireçtaşından yapılmış büyük ve ağır kaplar da oldukça sık görülür. Kireçtaşından yapılmış ve üzerleri gruplar halinde küçük kap izleriyle kaplı, oyun tahtaları olarak yorumlanmış levhalar çok yaygındır. Bunların işlevleri de çapları 50 ile 100 cm arasında değişen kireçtaşından yapılmış büyük ve ağır halkalar gibi bilinmemektedir.⁸

5.3. Karahan Tepe

Karahan Tepe ilk olarak 1997 yılında keşfedilmiştir daha sonra 2000 ve 2011 yıllarında tekrar araştırmaları yapılmıştır. Şanlıurfa (eski adıyla Edessa) sınırları, Türkiye'nin güneydoğusundaki bir şehirde Tektek Dağları olarak bilinen mevkiye yakın bir yerde bulunmakta. (Tektek Dağları) Şanlıurfa'nın 63 km doğusundadır. Göbekli Tepe gibi, Hamzan Tepe ve Şanlıurfa Yeni Mahalle PPN (Ön-Çanak çömlek Neolitik dönem) çevresinde yer alan yerleşimler Urfa Bölgesindeki Harran Ovası, Karahan Tepe aynı zamanda yüksek bir platoda bulunan bir PPN yerleşimidir.⁹

Karahan Tepe'de 17 adet (%2.75) taş buluntu bulunmuştur. Bunlar arasında 4 adet havaneli, 7 adet çay taşından yapılmış keser ve kesicilerin farklı şekillerde formlar ve 6 adet taş kap parçası, 3 tanesi kalker, diğer 3 tanesi klorit. 3 klorit kap parçasından biri zikzak formlu bir yılan kabartması. Benzer klorit kap parçaları da bulunmuştur. Hallaçemi, Demirköy, Göbekli Tepe, Çayönü ve Körtik Tepe yerleşimleri. Ayrıca 7

⁶SCHMİDT, K., 2007b. *Taş Çağı Gizemli Kutsal Alanı Göbekli Tepe En Eski Tapınağı Yapanlar*, (Çev: R. Aslan). Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

⁷[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1070&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1070&html=ages_detail_t.html&layout=web)

⁸SCHMİTD, 2007a: 116

⁹ÇELİK, B., 2011. *Karahantepe; Türkiye de Urfa Bölgesi'nde Yeni Bir Kültür Merkezi*. Documenta Prehistorica, (38), ss 241.

adet (%1,29) renkli taş boncuk ve bu grupta 1 taş nesne. Taş boncuklardan üçü iyi durumda diğerleri kırık. Taş nesne silindirikdir.¹⁰

5.4. Şanlıurfa-Yeni Mahalle

Şanlıurfa eski kent merkezi içindeki Balıklıgöl kutsal alanında yer alan Yeni Mahalle semtinde, bir höyüğün açığa çıkan kesitinde kurtarma kazısı yapılmıştır. Üzerinde çalışılan toprak kesit, yaklaşık 15 m'lik uzunluğa, yer yer 1 m ile 2 m arasında bir yüksekliğe ve 30 ile 70 cm arasında değişen bir genişliğe sahiptir. Çalışma alanının darlığı ve kesitin yol kenarında bulunması sebebiyle kazı çalışması sadece bir dönem yapılmıştır. Kesitte, tümü Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e ait 13 tabaka saptanmıştır. Kesitte gözlenen bazı tabanların üzeri açılmış ve bu tabanlarda dört ayrı terazzo türü taban saptanmıştır. Ayrıca, mimari olarak yuvarlak planlı yapı kalıntılarında ait izler tespit edilmiştir. Bunların da terazzo taban ile döşeli olduğu anlaşılmıştır. Yeni Mahalle kesiti yontmataş buluntu topluluğunu çakmaktaşı, çok az sayıda da olsa obsidiyen oluşturmaktadır.¹¹

Sürtme taş aletler son derece azdır. Bunlar, genellikle bazalttan yapılmış olup 26 adettir. Bu aletler 11 adet (%42,3) bazalt ezgi taşı parçası 12 adet (%46,2) silindirik havaneli (bazalt), 2 adet (%7,7) çay taşı cilalı balta ve 1 adet (%3,8) kireçtaşı küçük taş kap parçalarından oluşur. Ele geçen ezgi taşlarının çoğu aşırı ısıdan dolayı parçalanmıştır. Bir ezgi taşı sağlam bir şekilde ele geçmiş olup, 18,5 cm uzunluğunda 14 cm genişliğinde ve 6.5 cm kalınlığındadır. Bu taş iri grenli bazalt bir taştan yapılmıştır. Silindir biçimli havaneli parçaları ise yine ezgi taşı parçalarında olduğu gibi çoğu yüksek ısıdan dolayı küçük parçalar halinde bulunmuştur. Bu tip havanelerine tüm neolitik yerleşimlerinde görmek mümkündür. Çaytaşından yapılmış bir adet cilalı balta ise kaliteli bir işçiliğin eseri olup kesici kısmı eğimli bir biçimde şekillendirilmiştir. Kesici ağız kısmı farklı olan cilalı baltanın örneklerine çok fazla rastlanmaz. Genellikle kesici ağız kısmı düz olan cilalı baltalar bu dönemde yaygındır. Bu parçanın benzerlerine bütün Çanak Çömleksiz Neolitik merkezlerinde görmek mümkündür.¹²

¹⁰ÇELİK, B., 2011. *Karahantepe; Türkiye de Urfa Bölgesi'nde Yeni Bir Kültür Merkezi*, 38, ss 241.

¹¹ÇELİK, B., TOLON, K. 2018., *Şanlıurfa -Yeni Mahalle (Balıklıgöl Höyüğü)*. Seleucia, (8), Homer Kitabevi ve Yayıncılık, ss 214.

¹²ÇELİK, B. 2003., *Şanlıurfa Kent Merkezinde Çanak Çömleksiz Bir Neolitik Yerleşim: Yeni Mahalle*, YL Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss 79.

6. HARBETSUVAN TEPESİ NEOLİTİK DÖNEM YERLEŞİMİ

6.1. Konumu ve Araştırma Tarihçesi

Harbetsuvan Tepesi, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Şanlıurfa ilinin Eyyübiye ilçesi sınırlarında 37°2'55.23"K 39°15'8.76"D koordinatlarındadır. Şanlıurfa'nın 55 km doğusunda bulunan Tek Tek Dağları olarak bilinen kalkerli platonun içinde deniz seviyesinden yaklaşık 714 m yükseklikte bulunmaktadır.¹³ Yaklaşık olarak 6 dekarlık bir alanı kapsamaktadır.¹⁴ Şanlıurfa'da bulunan Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem (PPNB) yerleşimleri olan Göbekli Tepe, Karahan Tepe, Hamzan Tepe ve Şanlıurfa-Yeni Mahalle vb. yerleşimler gibi Harbetsuvan Tepesinde Harran Ovasının doğu kenarındaki bir mera üzerinde yer almaktadır.¹⁵

2014 yılında yapılan Şanlıurfa İli, Merkez İlçesi sınırları içerisinde kalan kırsal alanlardaki Neolitik dönem ve öncesi çağlara ait yapılan yüzey araştırmaları sırasında Bahattin Çelik tarafından keşfedilen Harbetsuvan (Çakmak Harabesi) Tepesi yerleşimi Şanlıurfa il sınırları içerisinde yer alır.¹⁶

Harbetsuvan Tepesinde üç sezon boyunca yapılan kazı çalışmaları sonucunda 9 açmada ve 3 sondaj alanında çalışma yapılmıştır. Çalışma yapılan bu alanda K-12 ve K-5 açmasında mimari tamamen açığa çıkartılmıştır. Mimarı özelliklerine bakıldığında dikdörtgen bir mimarı görülmektedir. Mekânların içerisinde karşılıklı duran dikilitaşlar bulunmuştur K-11 açmasında kırık olarak bulunan bir dikilitaş üzerinde el kabartması ve kravat motifi görülmektedir. Bu dikilitaşların benzerlerine göbekli tepe, Nevalıçori ve Karahan tepede rastlanmaktadır. K-5 açmasında çıkartılan mimariye bakıldığında ikinci kullanım görülmektedir. K-3 açmasında göbekli tepede görülen yuvarlak bir mimarı görülmektedir. K-9 açlarında ise "S" şeklinde bir mimarı görülmektedir. Taban

¹³ÇELİK, B., ve Tocyagülü Çelik, H., 2020a; "*Harbetsuvan Tepesi 2018 Yılı Kazı Çalışmaları*", Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi Volume:47, Autumn, ss. 46.

¹⁴ÇELİK, B., (2015a), "*Differences and Similarities between the Settlements in Sanlıurfa Region where "T" Shaped Pillars are Discovered (Şanlıurfa Bölgesinde "T" Şeklinde Dikmetaş Bulunan Yerleşmelerin Farklılık ve Benzerlikleri)*"TUBA-AR (17), "yrz.", ss. 12.

¹⁵ ÇELİK, B., 2016 "*A small-scale cult centre in Southeast Turkey: Harbetsuvan Tepesi*", Documenta Praehistorica XLIII, Ljubljana University Press: Slovenya, , ss. 421.

¹⁶ÇELİK, B., (2016a), "*Şanlıurfa İli Merkez İlçesi Neolitik Çağ ve Öncesi Yüzey Araştırması*", 33. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2.Cilt, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: ss. 411.

döşemelerine bakıldığında sıkıştırılmış toprak üzerine tas döşeme tabanlar görülmektedir.

6.2. Sürtme Taş Buluntular

Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen çakmaktaşı, obsidyen ve sürtme taş buluntu topluluğunun toplamı 34088 adettir. Çakmaktaşı buluntu topluluğu %94,01 (32037 adet)¹⁷ obsidyen buluntu topluluğu %5,22 (1778 adet)¹⁸ ve sürtme taş buluntu topluluğu ve diğer küçük buluntular toplamda 272 adettir. Sürtme taş topluluğu%0,78 (264 adet) oranında temsil edilmektedir. Hammadde daha çok bazalttan, yanı sıra kireç ve çakıl taşından da olduğu tespit edilmiştir. Yerleşime en yakın bazalt kaynağı 15 km kuzeybatısındadır. Bütün sürtme taş buluntuları teknolojik olarak taşın taşın sürtülmesiyle/aşındırılmasıyla oluşmaktadır.

Harbetsuvan tepesinde ele geçen sürtme taş buluntularının tümüne bakıldığında farklı boyut ve tiplerde karşımıza çıkmaktadır. Sürtme taş buluntu topluluğu; 83 adet (% 31,44) düzeltili taş parçaları, 36 adet (% 13,64) bazalt parçaları, 34 adet (% 12,88) havaneli ve havaneli parçaları, 29 adet (% 10,98) balta ve balta parçaları, 24 adet (% 9,09) öğütme taşı parçaları, 14 adet (% 5,30), taş kap ve taş kap parçaları, 11 adet (% 4,17) sapan taşı, 6 adet (% 2,27) bazalt vurgaç, 4 adet (% 1,52) alt ezgi taşı, 4 adet (% 1,52) üst ezgi taşı, 4 adet (% 1,52) kesercik, 3 adet (% 1,14) bezeli taş plaka, 2 adet (% 0,76) delici, 2 adet (% 0,76) kesicik, 2 adet (% 0,76) kireç taşı misket, 2 adet (% 0,76) taş malzeme, 1 adet (% 0,38) bileyi taşı, 1 adet (% 0,38) yuvarlak pencere taşı?, 1 adet (%0,38) asa başı, 1 adet (% 0,38) mermer tıkaçtan ve diğer küçük buluntular (%2,94) lük kısmını kaplamaktadır bunlar (%1.47) oranında fosil, (%1,10) tuf taşları ve (%0,37) oranında ne olduğu tespit edilemeyen mermer malzemedir oluşmaktadır.

Sürtme taş buluntu topluluğunda en çok ele geçen 83 adet ile düzeltili taş parçalarıdır. Bunlar herhangi bir alet grubuna dâhil edilemeyen ancak düzeltili olmaları nedeniyle düzeltili taş parçaları sınıfına dahil edilmiştir. Bu buluntuların farklı boyutlarda ele geçen düzeltili taş parçaları genel olarak bazalttan çok az sayıda

¹⁷ İRİM, B., (2022) *Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme Ait Harbetsuvan Tepesi Çakmaktaşı Yontmataş Alet Endüstrisi*, Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Iğdır. Ss98.

¹⁸ ŞEN Z., (2022). *Harbetsuvan Tepesi Obsidiyen Aletlerin Tipolojik ve Teknolojik Analizleri*, Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Iğdır, 2022, ss.112.

kireçtaşından örnekler mevcuttur. Benzer merkezlerde ve Akarçay Tepe de örnekleri görülmektedir¹⁹.

İkinci sırada 36 adet ile bazalt parçaları oluşturmaktadır. Bunların hepsi bazalttan olup, küçük ve büyük parçalar halinde şekilsiz ve düzeltisiz parçalardır. Genel olarak incelendiğinde bazalt parçaların kırık parçalar olup herhangi bir sınıfa dâhil edilememiştir. Çünkü bazalt parçalarına bakıldığında herhangi bir gruba dahil edeceğimiz bir işlem ve şekil tespit edilememiştir.

Diğer buluntu topluluğu 34 adet ile havaneli ve parçalarıdır. Oldukça önem arz eden bu buluntulardan 3 adedi sağlam 31 adedi kırık olarak ele geçmiştir. 1 tane dışında hepsi bazalttan oluşmaktadır. Bazalt olmayan eserimiz kireç taşındandır boyut olarak mevcut uzunluğu 24 cm, kalınlığı 10,4 cm ve genişliği 13cm dir (Resim 1a). Bazıları tek el ile tutulacak boyutta iken bazıları iki elle tutulacak boyutta oldukları görülmektedir. Sağlam olarak ele geçen ve büyük olan havaneli 29 cm uzunluğunda, 13,6 cm çapında, 10,3 cm kalınlığında (Levha 1a Resim 1b); küçük olan ise 11,2 cm uzunluğunda, 5,8 cm çapında ve 6,4 cm kalınlığındadır (Levha 1b Resim 2b). En küçük havaneli boyutlarına yakın sağlam ele geçen bir diğer havanelimiz ise tek elle kavrayacak yapıya sahiptir 13,1 cm uzunluğunda, 5.5 çap boyutlarındadır (Levha 2a Resim 2a). Buda Harbetsuvan Tepesi sakinlerinin ihtiyaca ve kullanıma göre havanelerini tasarladıklarını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca; Havanelerinden bir tanesini Rituel amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir (Levha 2b Resim 2c). Havaneleri genel olarak konik ve konik tarza yakın formlarda yapılmıştır. Havaneli benzer örneği Karahan Tepe de görülmektedir.²⁰

Toplamda 29 adet ile balta ve balta parçaları tespit edilmiştir. 4 adedi sağlam, 25 adedi kırık olarak ele geçmiştir. Hammadde açısından bakıldığında birçoğunun çay taşından yapıldıkları görülmektedir. Sağlam ve kırık baltalar genel olarak incelendiğinde kullanımdan dolayı aşınma ve kırıklar tespit edilmiştir. Baltalar sap kısımları ahşaba geçirilmesi amacıyla düzleştirilmiş olup sap kısmından ağız kısmına doğru genişlemektedir. Sağlam olanlardan büyük olanın 10,6 cm uzunluğunda, 5,6 cm genişliğinde, 3,3 cm kalınlığında iken (Levha 3b Resim 3b); küçük olan ise 5,8 cm

¹⁹ BOZBAY. H., 2009. Neolitik Dönem Akarçay Tepe Yerleşmesinde Küçük Buluntular Işığında Zanaat Ürünleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı , Prehistorya Bilim Dalı. İstanbul. ss 144. ; Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Eser Kataloğu 2021. ss 142.

²⁰ ÇELİK. *Şanlıurfa-Yeni Mahalle, Karahan Tepe, Sefer Tepe Ve Hamzan Tepe Yerleşimlerinin Işığında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem*, ss 122.

uzunluğunda, 2,8 cm genişliğinde ve 1,2 cm kalınlığındadır (Levha 3c Resim 3c). Ele geçen diğer sağlam baltalara bakacak olursak biri ucu her taraftan işlem görerek keskinleştirilmiş ve 7,1 cm uzunluğunda, 3,5 cm genişliğinde, 2.1 kalınlığa sahiptir (Levha 3a Resim3a). Bir diğer balta ise diğerlerinden farklı bir renge sahiptir kiremit renginde olan bu balta ucunda biraz kırıklar mevcuttur bu eserimizin mevcut uzunluğu 9.3cm, genişliği 5cm, kalınlığı 1,9 cm boyutlarındadır (Levha 3d). Bu baltaların benzer örnekleri Göbeklitepe, HallanÇemi, Taşlı Tepe, Çayönü, Cafer Höyük, Hoca Çeşme, Körtik Tepe, Gürcü Tepe, Akarçay Tepe’de görülmektedir²¹.

Toplamda 24 adet ile alt öğütme taşı parçaları ele geçmiştir. Bunların tümü kırık olarak ele geçmiş olmalarına rağmen kalınlıkları ve kullanımdan dolayı aşınma izlerinden yola çıkarak alt öğütme taşı parçalarında değerlendirilmiştir. Hepsinin hammaddesi bazalt taşındandır. Büyük ve küçük parçalar halinde olan alt öğütme taşı parçalarının ölçüleri değişmektedir. Genel olarak ovalimsi bir forma sahip oldukları görülmektedir. Öğütme taşı parçaları yan yana dizildiğinde aynı veya farklı bir öğütme taşı parçası olup olmadığı belirlenememiştir. Benzerleri Akarçay Tepe, Yeni Mahalle, Göbeklitepe, Gürcütepe ve benzer dönem yerleşimlerde görülmektedir.²²

8 adet ile temsil edilen üst öğütme taşı ele geçmiştir. Bunların tümü sağlam olarak ele geçmiş olup, hammaddesi bazalttandır. Üst öğütme taşlarının alt kullanım yüzü düz üst yüzü ise elle rahat oturacak şekilde eğimlidirler. Genellikle yarı silindirik veya yarı küresel formda olan üst öğütme taşları daha çok her iki elle kullanılacak boyutadır. Bu eserlerden biri 11 cm uzunluğunda, 14 cm genişliğinde, 5,1 cm kalınlığında ve ovalimsi bir forma sahipken (Levha 4b Resim 4b) bir diğer eser 22,5 cm uzunluğunda 9,2 cm genişliğinde, 5,5 kalınlığında (Levha 4a Resim 4a) silindirik bir forma sahiptir bu da kullanım amacına göre farklı boyutlarda ve formlarda yapıldığını göstermektedir. Köşk höyükte benzer örneği ele geçmiştir Kuruçay ve Hacılar ’da görülmüştür.²³

14 adet ile temsil edilen taş kapların tümünün hammaddesi kireçtaşıdır. 3 adedi sağlam, 11 adedi kırık olarak ele geçmiştir. Genellikle büyük olan taş kaplar arasında küçük boyutlu taş kaplarda tespit edilmiştir. Sağlam olan taş kaplar arasında en büyük

²¹ YAYLALI S. 2014. *Milet Müzesi Kesici Sürtme Taş Aletlerinden* ‘Baltalar’ Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul,29-63; Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Eser Kataloğu 2021. ss

²² Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Eser Kataloğu 2021. ss 141.

²³ ÖZKAN S. 2020. *Köşk Höyük Birinci Dönem Kazıları Sürtme Taş Endüstrisi* ,325-330.

olanın ölçüsü 2018 yılı kazı raporlarında görmüş olduğumuz resme göre 50 cm yakın boyuttadır (Resim 6b) in situ olarak ele geçmiştir. Bir diğer büyük taş kap ölçüleri ise; 12,5 cm uzunluğunda, 7,5 cm derinliğinde, 5,0 cm kalınlığında, iç çapı 12,8 cm, çapı ise 20,5 cm'dir (Levha 5a Resim 5a). Küçük olanın ise; 2,5 cm uzunluğunda, 5,5 cm genişliğinde ve 1,1 cm kalınlığındadır (Levha 6a Resim 5b). Havanellerinde olduğu gibi taş kaplarında ihtiyaca ve kullanıma göre tasarlanıp kullanıldığı görülmektedir. Benzer örnekleri Sefer Tepe, Karahan Tepe ve Yeni Mahalle'de görülmektedir²⁴.

11 adet ile temsil edilen sapan taşlarının tümü kireçtaşındandır. Genel olarak yuvarlak küre formundadır. Sağlam olan sapan taşları boyut olarak ceviz büyüklüğünde oldukları söylenebilir (Resim 6c). Benzer örnekleri Köşk Höyük ve Akarçay Tepede görülmektedir.²⁵

4 adet ile temsil edilen kesercik ve kesercik parçası tespit edilmiştir. Bunlardan 3 adedi sağlam, 1 adedi kırık olarak ele geçmiştir. Hammaddeye göre geneli çay taşından oldukları görülmektedir. Sağlam ele geçen çay taşından zeytuni yeşil renge sahip oldukça küçük bir boyuta sahip eserimiz mevcuttur (Levha 7b Resim 7b). Hammadde kaynağı bulunmayan seteatit taşından eserimiz mevcuttur bunların ticaret veya farklı etkileşimlerle buraya geldiği düşünülmektedir (Levha 7c Resim 7c). Bunlar tek tarafı şekillendirilerek işlenmiş buluntulardır. Farklı boyutlarda olan kesercik ve kesercik parçaları mevcuttur.

3 adet ile temsil edilen bezeli taş plakalar oldukça önemli buluntular arasındadır. 1 adeti sağlam, 2 adedi kırık olarak ele geçmiştir. Hammaddeleri farklı olan bezemeli taş plakalardan sağlam olanı sert kireçtaşından dikdörtgen formda taş plaka, ön yüzünde sağ ve sol kenarlarında zikzak modelleri ve her iki model arasında dört tane dikey çizgi bezeme bulunmaktadır. Bu motifi kaplayan alt ve üstte derin kenar çerçevesi bulunmaktadır. Arka yüzde dört tane bileme yeri mevcuttur. Arka yüzün yarısı ve iki kenar kireçle kaplıdır (Levha 8a Resim 8a). Kırık olanlardan biri dolamitten (Levha 8b Resim 8b), diğeri ise serpantinden (Levha 8c Resim 8c) yapılmıştır. Her 3 bezeli taş plakanın arka yüzlerinde düzensiz dikey çetele motifleri yer almaktadır. Bu çetele motiflerinin düzensiz olması, muhtemelen bir ucu veya bir nesnesi keskinleştirmek

²⁴ ÇELİK, *Şanlıurfa-Yeni Mahalle, Karahan Tepe, Sefer Tepe Ve Hamzan Tepe Yerleşimlerinin Işığında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem*, ss 71-72.

²⁵ ÖZKAN, *Köşk Höyük Birinci Dönem Kazıları Sürme Taş Endüstrisi*, 330 ; Bozbay, *Neolitik Dönem Akarçay Tepe Yerleşmesinde Buluntular Işığında Zanaat Ürünleri*, ss 95.

amacıyla kullanılmış olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, taş plakaların hepsinde zikzak/ yılan/ dalga benzeri motifler yer almaktadır. Ele geçen bezemeli taş plakalardan ikisi bölgede bulunmayan serpantin ve dolomit taşı hammaddelerinden yapılmıştır. Sadece biri yerel sert bir kireçtaşından yapılmıştır. Bu yönüyle, ele geçen kireçtaşından yapılmış olan taş plaka diğer yerleşimlerde ele geçen taş plakalardan farklı bir özellik göstermektedir. Benzer olarak Göbeklitepe ve Karahantepe’de örnekleri görülmektedir.²⁶

3 adet ile temsil edilen keskin ele geçmiştir. Tümü sağlam olarak ele geçen keskinlerin hammaddesi çay taşındandır. Keskinlerin ikisinde kullanımdan dolayı sap kısmında aşınmalar mevcuttur. Her iki tarafı işlenili olan keskinler küçük boyutlu olup cilalı bir görünüme sahiptirler. Aralarında büyük olan keskin 5.5 cm uzunluğunda zeytuni yeşilimsi renge sahiptir (Levha 9c Resim 9c). Daha önce delici olarak tanımlanan çizim ve fotoğraflama yapılırken detaylı bakıldığında keskin olduğu tespit edilen bir eser bu gruba dahil edilmiştir (Levha 9a Resim 9a). Bu eserde 3.3 cm boyutunda en küçük keskin olarak bilinmekte. Bir diğer keskin ise 4.6 cm uzunluğuna sahiptir (Levha 9b Resim 9b). Keskinlerin boyutları arasında 1-2 cm lik fark görülmektedir.

2 adet ile temsil edilen kireç taşından msket ele geçmiştir. Bu msketler çok güzel şekilde yuvarlatılmış ve günümüz msketlerine yakın boyuttadır. (Resim 10) Amerika yerlileri arasında taş toplar, sapan taşı olarak avcılıkta kullanılmaktadır.²⁷ Ancak benzer boyut ve biçimlerdeki taşların çeşitli kültürlerde oyun amacıyla da kullanıldığı bilinmektedir. Moore’nin görüşüne göre, Abu Hureyra yerleşmesinde bulunmuş taş topların ağırlık bakımından üç gruba ayrıldıklarını, dolayısıyla standart olmasa bile bir tür ölçü aleti olarak kullanılmış olabileceklerini belirtmektedir.²⁸

1 adet ile temsil edilen kireç taşından biley taşı bulunmaktadır (Levha 10a Resim 11a). Biley taşının bir yüzeyi kireç ile kaplıyken diğer yüzeyinde ise biley taşı olduğunu belirten yivler ve kesik çizgiler mevcuttur. Biley taşları da yine benzer şekilde kemik ve ahşaptan yapılmış bız, iğne, ok ve mızrak ucu gibi sivri uçlu aletleri düzeltmede ve

²⁶ ÇELİK B., *2021 Şanlıurfa Harbetsuvan Tepesi’nden Bezemeli Taş Plakalar*, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi Volume: 52, Winter-2021. ss 90.

²⁷ GÜLDOĞAN, *Aşıklı Höyük Sürmetaş Endüstrisi ve Sorunları*, ss.40.

²⁸ MOORE, A.M. T., (2000). *“Stone and Other Artifacts”*, Village on the Euphrates. From foraging to farming at Abu Hureyra. Eds. A.M. T. Moore, G. C. Hillmann, A. J. Legge. Oxford University Pres. Oxford, ss. 173.

aletlerin uçlarını sivirtmede kullanıldığı bilinmektedir. Güneybatı Asya'da ilk defa, Neolitikten hemen önce ortaya çıkmış ve hızla yaygınlaşmışlardır. Biley taşlarının üzerinde aletin sivri ucunun yerleştirildiği yivler görülür. Etnografik örneklerde, biley taşı ısıtılıp ahşap uçlar bu yivlerin içinde ileri geri hareket ettirilerek sivriltildiği bilinmektedir.²⁹ Biley taşı örneklerini Akarçay Tepede de görmekteyiz.³⁰

1 adet ile temsil edilen mermer tıkaç olarak ele alınan eserin mevcut uzunluğu 1.5 cm olmakla birlikte çiviye benzemektedir (Levha 10b Resim 11b). Eserin alt kısmı kırık olarak ele geçtiğinden tıkaç olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Tıkaç, kulak tıkacı gibi farklı tanımlamalar yapılan söz konusu buluntular üzerine çok az sayıda araştırma ve yayın bulunmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar ise hem terminolojik hem de işlevsel anlamda kendi içerisinde çelişkili olan bazı tanımlamalar ve yorumlar üzerinden yürütülmektedir. Benzer örnekleri boncuklu tarlada ele geçmiştir.³¹ Bu eserler dışında 2 adet taş malzeme, 1 adet yuvarlak pencere taşı parçası, 1 adet delici ve 1 adet kireç taşından asa başı ele geçmiştir (Levha 11b Resim 12c).

Ve son olarak 6 adet ile temsil edilen bazalt vurgaçlar sağlam olarak ele geçmiştir. Hepsisi bazaltdan olup kullanımdan dolayı aşınma izleri mevcuttur (Levha 11a Resim 12a). Benzer örnekleri Köşk Höyük ve Akarçay Tepede görülmektedir.³²

---

²⁹ SOLECKI, R. L., R. S. SOLECKI, 1970. "Grooved Stones from Zawi Chemi Shanidar, a Proto neolithic Site in Northern Iraq," American Anthropologist, 72/4, ss.831-836; COSNER, A. J., 1951 "Arrowshaft-Straighteningwith a Grooved Stone," American Antiquity 17/2, ss.147-148.

³⁰ BOZBAY, *Neolitik Dönem Akarçay Tepe Yerleşmesinde Küçük Buluntular Işığında Zanaat Ürünleri*, ss. 90.

³¹ KODAŞ E. vd. (2020) *Boncuklu Tarla'da ele geçen Neolitik Çağ Kulak Tıkaçları, Kúpeler ve Düğmeler Üzerine Bazı Gözlemler: Tipoloji ve İşlev: A dergisi* (25), ss. 74.

³² ÖZKAN, *Köşk Höyük Birinci Dönem Kazuları Sürtme Taş Endüstrisi*, ss. 330; Bozbay, *Neolitik Dönem Akarçay Tepe Yerleşmesinde Küçük Buluntular Işığında Zanaat Ürünleri*, ss. 95.

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen çakmaktaşı, obsidyen ve sürtme taş buluntu topluluğunun toplamı 34088 adettir. Çakmaktaşı buluntu topluluğu (32037 adet), obsidyen buluntu topluluğu (1778 adet) ve sürtme taş buluntu topluluğu (264 adet) oranında temsil edilmektedir. Ele geçen sürtme taş buluntu topluluğu hammaddeye göre değerlendirildiğinde çoğunluğu bazalttan, yanı sıra kireç ve çay taşından, dolomit ve serpantinden olduğu tespit edilmiştir. Yerleşime en yakın bazalt kaynağı 15 km kuzeybatısındadır. Bütün sürtme taş buluntuları teknolojik olarak taşın taşta sürtülmesiyle/aşındırılmasıyla oluşmaktadır.

Harbetsuvan tepesinde ele geçen sürtme taş buluntularının tümüne bakıldığında farklı boyut ve tiplerde karşımıza çıkmaktadır. Sürtme taş buluntu topluluğu; 83 adet düzeltili taş parçaları, 36 adet bazalt parçaları, 34 adet havan eli ve havan eli parçaları, 29 adet balta ve balta parçaları, 24 adet öğütme taşı parçaları, 14 adet, taş kap ve taş kap parçaları, 11 adet sapan taşı, 6 adet bazalt vurgaç, 4 adet alt ezgi taşı, 4 adet üst ezgi taşı, 4 adet kesercik, 3 adet bezeli taş plaka, 2 adet delici, 2 adet kesicik, , 2 adet kireç taşı misket, 2 adet taş malzeme, 1 adet biley taşı, 1 adet yuvarlak pencere taşı? , 1 adet asa başı ve 1 adet mermer tıkaçtan oluşmaktadır.

83 adet ile temsil edilen düzeltili taş parçaları birinci sırada yer almaktadır buluntu topluluğunun çoğunluğu bazalttan çok az sayıda kireçtaşındandır.

Bazalt parçaları olarak ele alınan buluntuların tümü bazalttan olup, küçük ve büyük parçalar halinde şekilsiz ve düzeltisiz parçalardır genel olarak incelendiğinde bazalt parçaları kırık parçalar olup herhangi bir sınıfa dâhil edilmemiştir.

Havaneli ve havaneli parçalarına bakıldığında 1 adet dışında hepsi bazalttan oluşmaktadır. Parçalama ve ezme işlemleri için önem arz eden bir alettir ve kullanım amacına bağlı olarak farklı boyutlarda yapıldığı tespit edilmiştir. Bazıları tek elle kullanılabilirken bazıları iki elle kullanılacak boyuttadır. Baltalar ise 4 adedi sağlam, 25 adedi kırık olarak ele geçmiştir. Hammadde açısından bakıldığında çay taşından yapıldıkları görülmektedir. Sağlam ve kırık baltalar genel olarak incelendiğinde kullanımdan dolayı aşınma ve kırıklar tespit edilmiştir. Bu eserlerin benzerleri Göbeklitepe, Gürcü Tepe ve Akarçay Tepe de ele geçmiştir.

Alt öğütme taşları öğütme işlemi esnasında sabit kalan kısımdır. Tüm alt öğütme taşları kırık olarak ele geçmiştir. Hepsinin hammaddesi bazalt taşındandır. Büyük ve

küçük parçalar halinde olan alt öğütme taşı parçalarının benzerlerine; Akarçay Tepe’de, Yeni Mahalle, Göbeklitepe, Gürcütepe ve benzer neolitik dönem yerleşimlerde görülmektedir.³³

Üst öğütme taşlarının tümü sağlam olarak ele geçmiş olup, hammaddesi bazalttandır. Üst öğütme taşlarının alt kullanım yüzü düz üst yüzü ise elle rahat oturacak şekilde eğimlidirler. Genellikle yarı silindirik veya yarı küresel formda olan üst öğütme taşları daha çok her iki elle kullanılacak boyutadır.

Taş kaplara baktığımızda sağlam olan taş kaplar arasında en büyük olanı 2018 yılında in situ olarak ele geçmiştir ve Şanlıurfa Müzesine teslim edilmiştir. Harbetsuvan Tepesi 2018 genel kazı raporlarında gördüğümüz resime göre 50 cm yakın boyuttadır. Bir diğer büyük taş kap ölçüleri ise; 12,5 cm uzunluğunda, 7,5 cm derinliğinde, 5,0 cm kalınlığında, iç çapı 12,8 cm, çapı ise 20,5 cm’dir. Küçük olanın ise; 2,5 cm uzunluğunda, 5,5 cm genişliğinde ve 1,1 cm kalınlığındadır. Havan ellerinde olduğu gibi taş kaplarında ihtiyaca ve kullanıma göre tasarlanıp kullanıldığı görülmektedir. Benzer örnekleri Nevali Çori, Göbeklitepe, Sefer Tepe, Karahan Tepe ve Yeni Mahalle’de görülmektedir.³⁴

Sapan taşları genel olarak yuvarlak küre formundadır. Sağlam olan sapan taşları boyut olarak ceviz büyüklüğünde olup benzer örnekleri Köşk Höyük ve Akarçay Tepede görülmektedir.³⁵ 6 adet ile temsil edilen bazalt vurgaçlar sağlam olarak ele geçmiştir. Hepsi bazalttan olup kullanımdan dolayı aşınma izleri mevcuttur. Keskin ve keserikler çay taşından yapılmış olup kullanımdan kaynaklı aşınmalar mevcuttur. Sağlam olarak ele geçenler dışında farklı boyutta parçalar da bulunmaktadır ve bazılarının cilalı olduğu görülmektedir.

Bezeli taş plakalara bakıldığında hammadde açısından biri yerel sert kireç taşından ikisi ise bölgede bulunmayan serpantin ve dolomit taşından yapılmıştır. Her 3 bezeli taş plakanın arka yüzlerinde düzensiz dikey çetele motifleri yer almaktadır. Bu çetele motiflerinin düzensiz olması, muhtemelen bir ucu veya bir nesnesi keskinleştirmek amacıyla kullanılmış olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, taş plakaların

³³ BOZBAY, *Neolitik Dönem Akarçay Tepe Yerleşmesinde Küçük Buluntular Işığında Zanaat Ürünleri*, ss. 86; Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Eser Kataloğu, ss.142.

³⁴ ÇELİK, *Şanlıurfa-Yeni Mahalle, Karahan Tepe, Sefer Tepe ve Hamzan Tepe Yerleşimlerinin Işığında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem*, ss.65-71-72.

³⁵ ÖZKAN, *Köşk Höyük Birinci Dönem Kazıları Sürtme Taş Endüstrisi*, ss.330; Bozbay, *Neolitik Dönem Akarçay Tepe Yerleşmesinde Küçük Buluntular Işığında Zanaat Ürünleri*, ss. 95.

hepsinde zikzak/yılan/dalga benzeri motifler yer almaktadır. Benzer olarak Göbeklitepe ve Karahantepe’de örnekleri görülmektedir.³⁶

Kireç taşından misketlere bakıldığında bunlar günümüz misketleri boyutuna yakın formda çok güzel yuvarlatılmıştır bu boyutta bir kireç taşı misket muhtemelen oyun için kullanılmıştır. Biley taşının varlığı kemik ve ahşaptan yapılmış bız, iğne, ok ve mızrak ucu gibi sivri uçlu aletleri düzeltmede ve aletlerin uçlarını sivriltildiğini yani bu aletlerinde varlığını göstermektedir. Mermer tıkaçın mevcut uzunluğu 1.5 cm olup kırık olarak ele geçen eserin ne amaçla kullanıldığı bilinmemektedir.

Sonuç olarak; Harbetsuvan Tepesi sürtme taş buluntu topluluğu genel olarak değerlendirecek olursak hammadde açısından çoğunluğu bazalttan, az sayıda çay taşından çok az sayıda kireç taşından bunun yanı sıra bölgede olmayan 1 adet dolomit, 1 adet serpantin ve 1 adet mermerden olduğu görülmektedir. Sürtme taş buluntu topluluğunun çoğunluğunu öğütme taşı parçalarından, taş kaplardan ve havanelerinden oluşması Harbetsuvan Tepesinde Tarım aktivitelerinin yoğun olduğunu göstermektedir. Ele geçen alt öğütme taşı, üst öğütme taşı öğütme işlemini, havaneli ve taş kaplar ezme, parçalama işleminde, balta, keser, kesercik kesme ve sıyırma işlemlerinde kullanılan eserlerdir. Bu da bize Harbetsuvan Tepesinde tarım, öğütme, ezme, parçalama, kesme aktivitelerinin olduğunu göstermektedir. Harbetsuvan Tepesi sürtme taş buluntu topluluğu teknolojik ve tipolojik olarak incelendiğinde Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem B(PPNB) ait özellikler sergilemektedir eserlerin benzerleri bölgede bulunan Göbeklitepe, Karahan Tepe, Nevali Çori, Sefer Tepe, Akarçay Tepe, Yeni Mahalle ve Gürcü Tepe gibi merkezlerde ele geçmiştir.

---

³⁶ ÇELİK, *Şanlıurfa Harbetsuvan Tepesi’nden Bezemeli Taş Plakalar*, ss.90

Tablo 1: Benzer merkezlerde benzerlik gösteren eserler

	<u>Harbetsuvan</u> Tepesi	Yeni Mahalle	Göbekli Tepe	Taşlı Tepe	Aşıklı Höyük	Boncuklu Tarla
Büyük Havaneli						
Havaneli						
Taş Kap						
Öğütme Taşı						
Bezeli Taş Plaka						
<u>Bilev</u> Taşı						
Taş Balta						
Çivi Biçimli Nesne						

KATALOG

Katalog No:01

Resim No: 1a

Eser Adı: Havaneli

Malzeme: Kireç Taşı

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk:24cm(Mevcut olan)

Genişlik:13 cm

Kalınlık:10.4 cm

Tanımı: Eser kırık olarak ele geçmiştir. İki elle kavranması gereken boyuta ve ağırlığa sahiptir, alta doğru daralan bir formdadır. Eserin yapı maddesi kireç taşıdır.

Katalog No: 02

Resim: 1b Levha No: 1a

Eser Adı: Havaneli

Malzeme: Bazalt

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 29 cm

Genişlik: Üst yarı çap 9.5 cm, orta yarı çap 10.4 cm, alt yarı çap 13.6cm

Tanımı: Konik tarza benzer şekilde yapılmış büyük boyutlu bir havaneli. Alt kısmı geniş yukarı doğru daralarak yapılmıştır. Boyun kısmından elle kolaylıkla kavrayıp kullanılabilir. Eser sağlam olarak ele geçmiştir üzerinde kullanımdan kaynaklı aşınmalar mevcuttur.

Katalog No: 03

Resim: 2b Levha No: 1b

Eser Adı: Havaneli

Malzeme: Bazalt

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 11.2 cm

Genişlik: Üst çapı 4.2 cm, orta çapı 5.8 cm, alt çapı 6.4 cm

Tanımı: Bazalttan havaneli, elle rahat kavrayacak boyutta, taşın yapısından kaynaklı üzerinde delikler mevcuttur. Rengi gri ve koyu gri tonlarındadır, sağlam olarak le geçmiştir. Konik bir şekle sahiptir alt kısmında kullanımdan kaynaklı aşınmalar görülmektedir. Altta kullanımdan kaynaklı aşınma görülen kısımda tahıl kalıntısı görüldüğü düşünölmekte. Aşınmalar yan kısımlarında da görüldüğünden iki yönlü kullanıldığı düşünölmektedir.

Katalog No: 04

Resim: 2a Levha No: 2a

Eser Adı: Havaneli

Malzeme: Bazalt

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 13.1 cm

Genişlik: Üst çap 3.0 cm, orta çap 5.5 cm, alt çap 7.0 cm

Tanımı: Bazalttan havaneli yukarıdan aşağıya doğru genişleyen bir yapıya sahiptir. Bir elle rahatlıkla kavrayacak boyuttadır, sağlam olarak ele geçmiştir. Kullanımdan kaynaklı aşınmalar mevcuttur. Konik şekildedir.

Katalog No: 05

Resim: 2c Levha No: 2b

Eser Adı: Ritüel amaçlı havaneli

Malzeme: Taş

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: Mevcut uzunluk 4 cm

Genişlik: Uç 1 cm, en geniş kısmı 1.9 cm

Kalınlık: Uç 0.5 cm, mevcut olan dip kısmı 1.2 cm

Tanımı: Dipten uca doğru daralan formdadır, uç kısımda hafif içe doğru eğim bulunmakta, kırık olduğu için mevcut ölçülerini tek bilmekteyiz cilalı bir yapıya sahiptir.

Katalog No: 06

Resim: 3a Levha No: 3a

Eser Adı: Yassı balta

Malzeme: Çay Taşı

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 7.1 cm

Genişlik: Uç 3.8 cm, orta 3.5 cm, alt 2.2 cm

Kalınlık: Uç 0.2 cm, orta 2.1 cm, alt 1.7 cm

Tanımı: Çay taşından yapılmış sağlam olarak ele geçmiş bir yassı taş baltadır. Her kısımdan işlem görerek keskinleştirilmiş uca sahiptir. Uçtan alt kısma doğru daralmaktadır. Uç kısımda hafif tahribat yer almaktadır.

Katalog No: 07

Resim: 3b Levha No: 3b

Eser Adı: Yassı Balta

Malzeme: Nefrit

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 10.6 cm

Genişlik: Uç 6 cm, orta 5.6 cm, sap kısmı 2.7 cm

Kalınlık: Uç 0.2 cm, orta 3.3 cm, sap kısmı 1.8 cm

Tanımı: Nefritten yapılmış balta sağlam ele geçmiştir. Cilalanmış bir yapıya sahiptir. Sap ve uç kısmında kırılmalar mevcuttur.

Katalog No: 08

Resim: 3c Levha No: 3c

Eser Adı: Taş balta

Malzeme: Çay Taşı

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 5.8 cm

Genişlik: Uç 2.8 cm, orta 2.5 cm, alt 1.3 cm

Kalınlık: Uç 0.1 cm, orta 1.2 cm, alt 1.0 cm

Tanımı: Sağlam olarak ele geçmiştir. Siyah ve yeşil renkte olup üzerinde beyaz noktalar mevcuttur. Taşın üzerinde taşın yapısından kaynaklı olduğu düşünülen çatlaklar ve delikler yer almaktadır. Uçtan alta doğru daralan forma sahiptir.

Katalog No: 09

Levha No: 3d

Eser Adı: Balta

Malzeme: Taş

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: Mevcut uzunluk 9.3 cm

Genişlik: Uç 5.8 cm, orta 5 cm, sap kısmı 3.3 cm

Kalınlık: Uç 1.8 cm, orta 1.9 cm, sap kısmı 1.7 cm

Tanımı: Kiremit rengi taştan yapılmış bir balta. Uç kısmı kırık olduğundan sadece mevcut uzunluğu bilinmektedir.

Katalog No: 09

Resim: 4a Levha No: 4a

Eser Adı: Üst Öğütme Taşı

Malzeme: Bazalt

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 22.5 cm

Genişlik: Uç kısımlar 7.5 cm, orta 9.2 cm

Kalınlık: 5.5 cm

Tanımı: Boyutu büyük bir üst ezgi taşıdır, iki elle rahat kullanım amacıyla bir tarafı düz bir tarafı yuvarlatılmıştır. Taşın yapısından kaynaklı üzerinde delikler mevcuttur. Eser sağlam olarak ele geçmiştir.

Katalog No: 10

Resim: 4b Levha No: 4b

Eser Adı: Üst Öğütme taşı

Malzeme: Bazalt

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 11.2 cm

Genişlik:14.0 cm

Kalınlık: 5.1 cm

Tanımı: Oval şekilde bazaltdan üst ezgi taşı kullanımından kaynaklı alt kısımda aşınmalar mevcuttur. Koyu ve açık gri renklerindedir. Sağlam olarak ele geçmiştir.

Katalog No: 11

Resim: 4d Levha No: 4d

Eser Adı: Küçük Ezgi Taşı

Malzeme: Bazalt

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 6.1 cm

Genişlik: 4.7 cm

Kalınlık: 2.6 cm

Tanımı: Elips şeklinde avuç içi kadar bazaltdan yapılmış küçük bir ezgi taşıdır. Eser sağlam olarak ele geçmiştir.

Katalog No: 12

Resim: 5a Levha No: 5a

Eser Adı: Taş kap

Malzeme: Kireç Taşı

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 12.5 cm

Derinlik:7.5 cm

Çap: 20.5 cm

İç Çap: 12.8 cm

Kalınlık: 5 cm

Tanımı: Sağlam ele geçmiş kireç taşıdan büyük ve ağır bir kap. Yapı şeklinden kaynaklı besinleri öğütme amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir.

Katalog No: 13

Resim: 5a Levha No: 6a

Eser Adı: Küçük Taş Kap

Malzeme: Taş

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 2.5 cm

Genişlik:5.5 cm

Kalınlık: 1.1 cm

Tanımı: Sağlam olarak ele geçmiş fakat üzerinde aşınmalar mevcut olan bir taş kap.

Katalog No: 14

Resim 6a Levha No: 6b

Eser Adı: Taş Kap Parçası

Malzeme: Taş

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: **Uzunluk:** 2.5 cm (mevcut)

Genişlik: 5.6 cm (mevcut)

Kalınlık: 1.1 cm

Tanımı: Kırık olarak ele geçmiş küçük bir taş kap parçasıdır.

Katalog No: 15

Resim 6c

Eser Adı: Sapan Taşı

Malzeme: Taş

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: **Çap:** 3.3 cm

Tanımı: Düzenli bir şekilde yuvarlatılmış Sapan Taşı.

Katalog No: 16

Resim: 7a Levha No: 7a

Eser Adı: Kesercik

Malzeme: Nefrit

Buluntu Yeri: Harbetsuvan tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: **Uzunluk:** 3.5 cm (mevcut uzunluk)

Genişlik: Uç 2.7 cm, orta 2.4 cm, alt 1.6 cm

Kalınlık: Uç 0.1 cm, orta 1 cm, alt 0.8 cm

Tanımı: Küçük boyutta sağlam olarak ele geçmiş bit taş keskidir. Uç kısmı tek taraftan düzelterek inceltilmiştir. Gri ve siyah tonlarında bir renge sahiptir. Arka yüzü tamamen düzdür. Sap ve uç kısmında kırıklıklar mevcuttur.

Katalog No: 17

Resim: 7b Levha No: 7b

Eser Adı: Kesercik

Malzeme: Çay Taşı

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 2.5 cm

Genişlik: Üst 1.4 cm, orta 1.2 cm, alt 0.6 cm

Kalınlık: Uç 0.50 cm, orta 0.6 cm, alt 0.6 cm

Tanımı: Oldukça küçük boyutta olup sağlam olarak ele geçmiş bir taş keserciktir. Zeytuni yeşilimsi bir renge sahiptir. Uç kısmı tek bir yönden düzeltilerek keskinleştirilmiştir. Yanlardan düzeltilerek uca kare bir form verilmiştir. Alt kısma doğru daralan bir forma sahiptir. Topuk kısmı düzdür. Yan tarafında hafif bir kırık mevcuttur.

Katalog No: 18

Resim: 7c Levha No: 7c

Eser Adı: Kesercik

Malzeme: Seteatit

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 4.3 cm

Genişlik: Uç 2.4 cm, orta 1.8 cm, alt 1 cm

Kalınlık: Uç 0.1 cm, orta 1.2 cm, alt 1 cm

Tanımı: Steatit taşından yapılmış sağlam bir şekilde ele geçmiş bir kesercik. Uç kısmının tek tarafı şekillendirilmiş olduğundan kesercik olarak adlandırılmıştır. Alt kısmı sapa rahatlıkla yerleştirilebilir diye hafif düzeltilmiştir. Siyah renge sahiptir.

Katalog No: 19

Resim: 8a Levha No: 8a

Eser Adı: Bezeli Taş Plaka

Malzeme: Kireç Taşı

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 4.7 cm

Genişlik: 3.8 cm

Kalınlık: 1 cm

Tanımı: Kireç taşından yapılmış dikdörtgen formda taş plaka, ön yüzünde sağ ve sol kenarlarında zikzak modelleri ve her iki model arasında dört tane dikey çizgi bezeme bulunmaktadır. Bu motifi kaplayan alt ve üstte derin kenar çerçevesi bulunmaktadır. Arka yüzde dört tane bileme yeri mevcuttur. Arka yüzün yarısı ve iki kenar kireçle kaplıdır.

Katalog No: 20

Resim: 8b Levha No: 8b

Eser Adı: Bezeli Taş Plaka Parçası

Malzeme: Dolamit

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 2.9 cm

Genişlik: 2.4 cm

Kalınlık: 1 cm

Tanımı: Üzerinde bileme yapıldığına dair çetele benzeri çizgiler bulunmaktadır. Ön yüzünde zikzak motifi veya yılan figürü olabilecek bezemeler yer almaktadır.

Katalog No: 21

Resim: 8c Levha No: 8c

Eser Adı: Bezeli Taş Plaka Parçası

Malzeme: Serpantin

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: Mevcut uzunluk 2.9 cm

Genişlik: 2.2 cm

Kalınlık: 1.8 cm

Tanımı: Üzerinde bileme yapıldığına dair çetele benzeri çizgiler bulunmaktadır.

Katalog No: 22

Resim: 9a Levha No: 9a

Eser Adı: Keskicik

Malzeme: Çay Taşı

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 3.3 cm

Genişlik: Uç 1.1 cm, orta 1.2 cm, sap kısmı 0.5 cm

Kalınlık: Uç 0.1 cm, orta 1 cm, sap kısmı 0.6 cm

Tanımı: Eser sağlam olarak ele geçmiştir. Siyah çay taşından yapılmış cilalıdır. Sap kısmında çok hafif bir aşınma mevcuttur.

Katalog No: 23

Resim: 9b Levha No: 9b

Eser Adı: Keskicik

Malzeme: Çay Taşı

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 4.6 cm

Genişlik: Uç 3.3 cm, orta 3 cm, sap kısmı 1.4 cm

Kalınlık: Uç 0.2 cm, orta 1.5 cm, sap kısmı 0.9 cm

Tanımı: Siyah çay taşından yapılmıştır. Eser sağlam olarak ele geçmiştir. Sap kısmında hafif bir aşınma mevcuttur, cilalı bir yüzeye sahiptir.

Katalog No: 24

Resim: 9c Levha No: 9c

Eser Adı: Keskicik

Malzeme: Çay taşı

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 5.5 cm

Genişlik: Uç 3.6 cm, orta 3.4 cm, sap kısmı 1.8 cm

Kalınlık: Uç 0.2 cm, orta 1.6 cm, sap kısmı 1.1 cm

Tanımı: Zeytuni yeşil üzeri siyah beyaz noktalı bir yapıya sahip taştan yapılmış kesicik. Cilalı bir yapıdadır. Eser sağlam olarak ele geçmiştir.

Katalog No: 25

Resim No: 10

Eser Adı: Misket

Malzeme: Taş

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Çap: 2 cm

Tanımı: Düzgün bir şekilde yuvarlatılmış misket.

Katalog No: 26

Resim: 11a Levha No: 10a

Eser Adı: Biley Taşı

Malzeme: Taş

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 7 cm

Genişlik:6.9 cm

Kalınlık: 4 cm

Tanımı: Şekli belli olamayan bir taş parçası biley taşı olarak kullanılmış. Üzerindeki v biçimindeki yiv 0.7 cm genişliğinde 0.1 cm derinliğindedir. Yivin kenarında küçük küçük bileme izleri görölmektedir.

Katalog No: 27

Resim: 11b Levha No: 10b

Eser Adı: Tıkaç

Malzeme: Mermer

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: Mevcut uzunluk 1.5 cm

Kalınlık: Üst çap 1 cm, alt çap 0.7 cm

Tanımı: Mermerden yapılmış bir tıkaç. Üstten alta doğru daralan bir forma sahip olan eser çiviye de benzemektedir. Eser kırık olarak ele geçmiştir kullanım amacı bilinmemektedir.

Katalog No: 28

Resim: 12a Levha No: 11a

Eser Adı: Vurgaç

Malzeme: Bazalt

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 4.5 cm

Genişlik:4.8 cm

Kalınlık: 5.2 cm

Tanımı: Keskin kenarları olmayıp bütün kenarları yuvarlatılmış küp şeklinde bazalttan yapılmış vurgaçtır. Üzerinde kullanımdan kaynaklı aşınmalar mevcuttur. Üzerinde görölen obsidyen kalıntılardan kaynaklı alet yapımında kullanıldığı düşünölmektedir.

Katalog No: 29

Resim No: 12b

Eser Adı: Vurgaç

Malzeme: Bazalt

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 6cm

Genişlik:7.3 cm

Kalınlık: 4.5 cm

Tanımı: Oval şekilde elle kolayca kavrayacak boyutta yapılmış bir vurgaç. Eser sağlam olarak ele geçmiştir.

Katalog No: 30

Resim: 12c Levha No: 11b

Eser Adı: Asa Başı

Malzeme: Taş

Buluntu Yeri: Harbetsuvan Tepesi

Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi

Boyutları: Uzunluk: 4.4 cm

Genişlik: 9.8 cm

Kalınlık: 4 cm

Tanımı: Yuvarlak ortası delikli asa başı olabilecek bir taş parçası

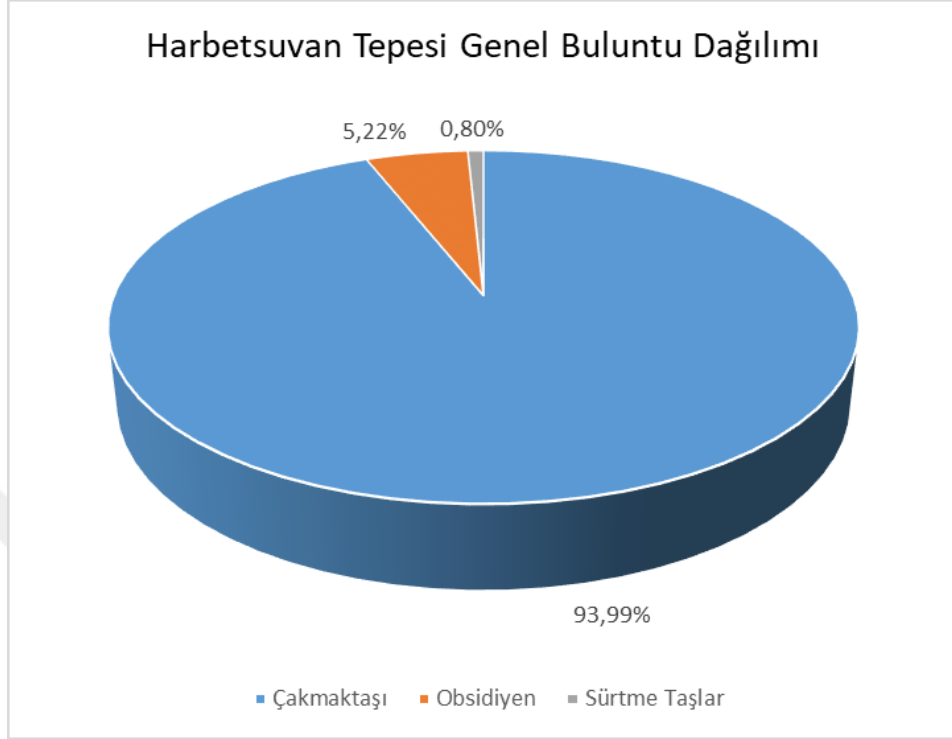
KAYNAKÇA

- Bozbay H., 2009. *Neolitik Dönem Akarçay Tepe Yerleşmesinde Küçük Buluntular Işığında Zanaat Ürünleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı , Prehistoya Bilim Dalı. İstanbul. ss 144.
- Cosner, A. J., 1951 “*Arrowshaft-Straighteningwith a Grooved Stone,*” American Antiquity 17/2, s. 147–148
- Çelik, B., (2005). *Şanlıurfa-Yeni Mahalle, Karahan Tepe, Sefer Tepe Ve Hamzan Tepe Yerleşimlerinin Işığında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı), Ankara.
- Çelik, B., 2011. *Karahantepe; Türkiye de Urfa Bölgesi'nde Yeni Bir Kültür Merkezi*. Documenta Prehistorica, (38),
- Çelik, B. 2015a. “*Differences and Similarities between the Settlements in Sanliurfa Region where “T” Shaped Pillars are Discovered (Şanlıurfa Bölgesinde “T” Şeklinde Dikmetaş Bulunan Yerleşmelerin Farklılık ve Benzerlikleri)*” TUBA-AR (17), “yrz.”,
- Çelik B., 2015a. *Differences and Similarities between the Settlements in Sanliurfa Region where “T” Shaped Pillars are Discovered (Şanlıurfa Bölgesinde “T” Şeklinde Dikmetaş Bulunan Yerleşmelerin Farklılık ve Benzerlikleri)*, Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi (TUBA-AR) sayı: 17/2014, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları: Ankara,
- Çelik B., 2015 b. *Şanlıurfa İli Yüzey Araştırması*, Belgü, Sayı 2,
- Çelik, B. 2016 a. “*Şanlıurfa İli Merkez İlçesi Neolitik Çağ ve Öncesi Yüzey Araştırması*”, 33. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2.Cilt, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Çelik B., 2016. *Şanlıurfa İli Merkez İlçesi Neolitik Çağ ve Öncesi Yüzey Araştırması*, 33. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2.Cilt, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Çelik B., 2016 b. *A small-scale cult centre in Southeast Turkey Harbetsuvan Tepesi*, Documenta Praehistorica XLIII, Ljubljana University Press: Slovenya.

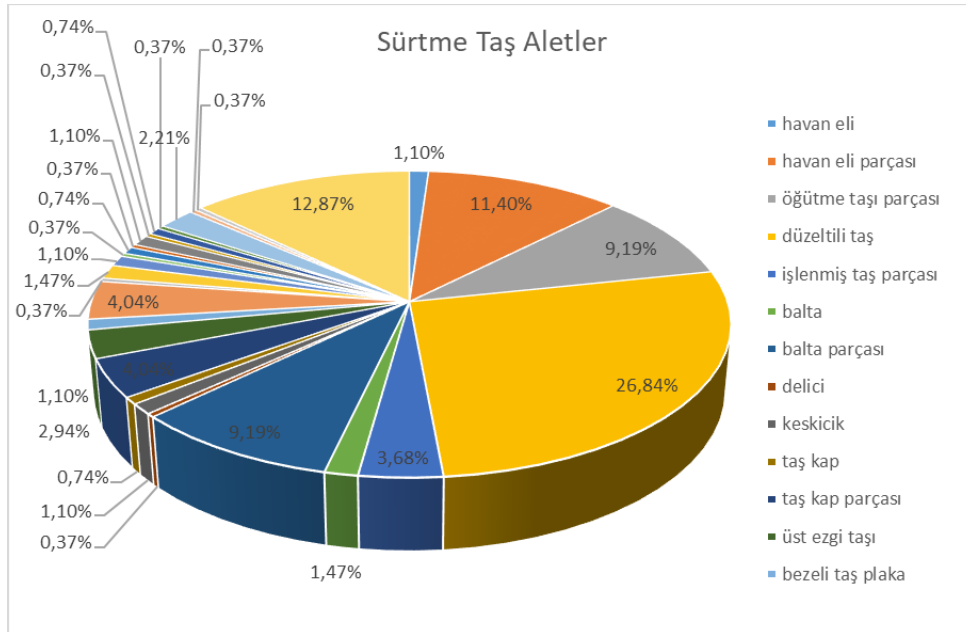
- Çelik B., (2017), *2015 Yılı Şanlıurfa İli Merkez İlçesi Neolitik Çağ ve Öncesi Yüzey Araştırması*, 34. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2.Cilt, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: Edirne.
- Çelik, B., TOLON, K. 2018., *Şanlıurfa -Yeni Mahalle (Balıklıgöl Höyüğü)*. Seleucia, (8), Homer Kitabevi ve Yayıncılık,
- Çelik, B., ve Tosyagülü Çelik, H., 2020a; *“Harbetsuvan Tepesi 2018 Yılı Kazı Çalışmaları”*, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, (Volume:47), Autumn.
- Çelik B., (2019), *Neolitik Dönem Kült Merkezi: Harbetsuvan Tepesi*, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Volume: 43, 24-38.
- Çelik B. ve Tosyagülü Çelik H., 2020, *Harbetsuvan Tepesi 2019 Yılı Kazı Çalışması*, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi,(Volume: 48), Winter.
- Çelik B., 2021 *Şanlıurfa Harbetsuvan Tepesi’nden Bezemeli Taş Plakalar*, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi Volume: 52, Winter-2021, p. (84-91).
- Çoksolmaz, E., 2011. *Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Yerleşmelerinin Anadolu’daki Dağılımı*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı Prehistorya Arkeolojisi Bilim Dalı, Konya.
- Güldoğan, E. (2002). *Aşıklı Höyük Sürmetaş Endüstrisi ve Sorunları*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Prehistorya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Güzel, A., 2009. *Tarih Öncesi Bir Yerleşme Olan Şanlıurfa’nın Kuruluşuna Etki Eden Coğrafi Faktörleri*, Marmara Üniversitesi Coğrafya Dergisi / 9, İstanbul.
- Hauptmann, H., 2007. *“Nevalı Çori ve Urfa Bölgesinde Neolitik Dönem”*, (Eds: M. Özdoğan N. Başgelen).Anadolu’da Uygarlığın Doğusu ve Avrupa’ya Yayılımı Türkiye’de Neolitik Dönem Yeni Kazılar, Yeni Bulgular, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Harbetsuvan Tepesi 2018 Yılı Genel Kazı Raporu (2018) s.20
- İlaslan, A. ve Yıldırım İlaslan, Z, 2019, *Geçmişin İzinde Şanlıurfa Paleolitik Çağ’dan Roma Dönemi’ne Arkeolojik Yerleşimler*, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara

- İrim, B., (2022) *Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme Ait Harbetsuvan Tepesi Çakmaktaşı Yontmataş Alet Endüstrisi*, Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Iğdır.
- Kodaş E. vd. (2020) *Boncuklu Tarla'da ele geçen Neolitik Çağ Kulak Tıkaçları, Küpeler ve Düğmeler Üzerine Bazı Gözlemler: Tipoloji ve İşlev*, A dergisi (25). 74.
- Moore, A.M. T., (2000). *“Stone and Other Artifacts”, Village on the Euphrates. From foraging to farming at Abu Hureyra*. Eds. A.M. T. Moore, G. C. Hillmann, A. J. Legge. Oxford University Pres. Oxford.
- Özkan S. 2020. *Köşk Höyük Birinci Dönem Kazıları Sürtme Taş Endüstrisi*,325-330.
- Schmidt, K., 2007b. *Taş Çağı Gizemli Kutsal Alanı Göbekli Tepe En Eski Tapınağı Yapılar*, (Çev: R. Aslan). Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Schmidt, K., 2007a. *“Göbekli Tepe”,(Eds: M. Özdoğan – N. Başgelen).Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı – Türkiye’de Neolitik Dönem – Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 115-129.
- Solecki, R. L., R. S. Solecki, 1970. *“Grooved Stones from Zawi Chemi Shanidar, a Proto neolithic Site in Northern Iraq,”* American Anthropologist, 72/4, s. 831–841.
- Şen, Z., (2022), *Harbetsuvan Tepesi Obsidiyen Aletlerin Tipolojik ve Teknolojik Analizleri*, Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Iğdır, 2022.
- Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Eser Kataloğu 2021.
- Yaylalı S. 2014. *Milet Müzesi Kesici Sürtme Taş Aletlerinden ‘Baltalar’* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul,29-63.
- [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1070&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1070&html=ages_detail_t.html&layout=web). 2022

GRAFİKLER

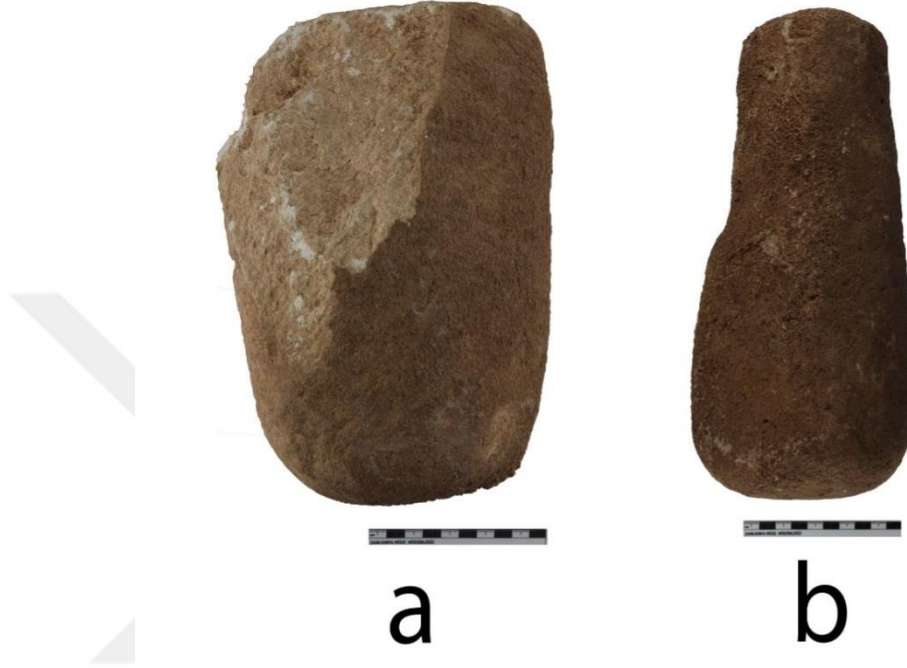
Grafik 1: Harbetsuvan Tepesi Genel Buluntu Dağılımı

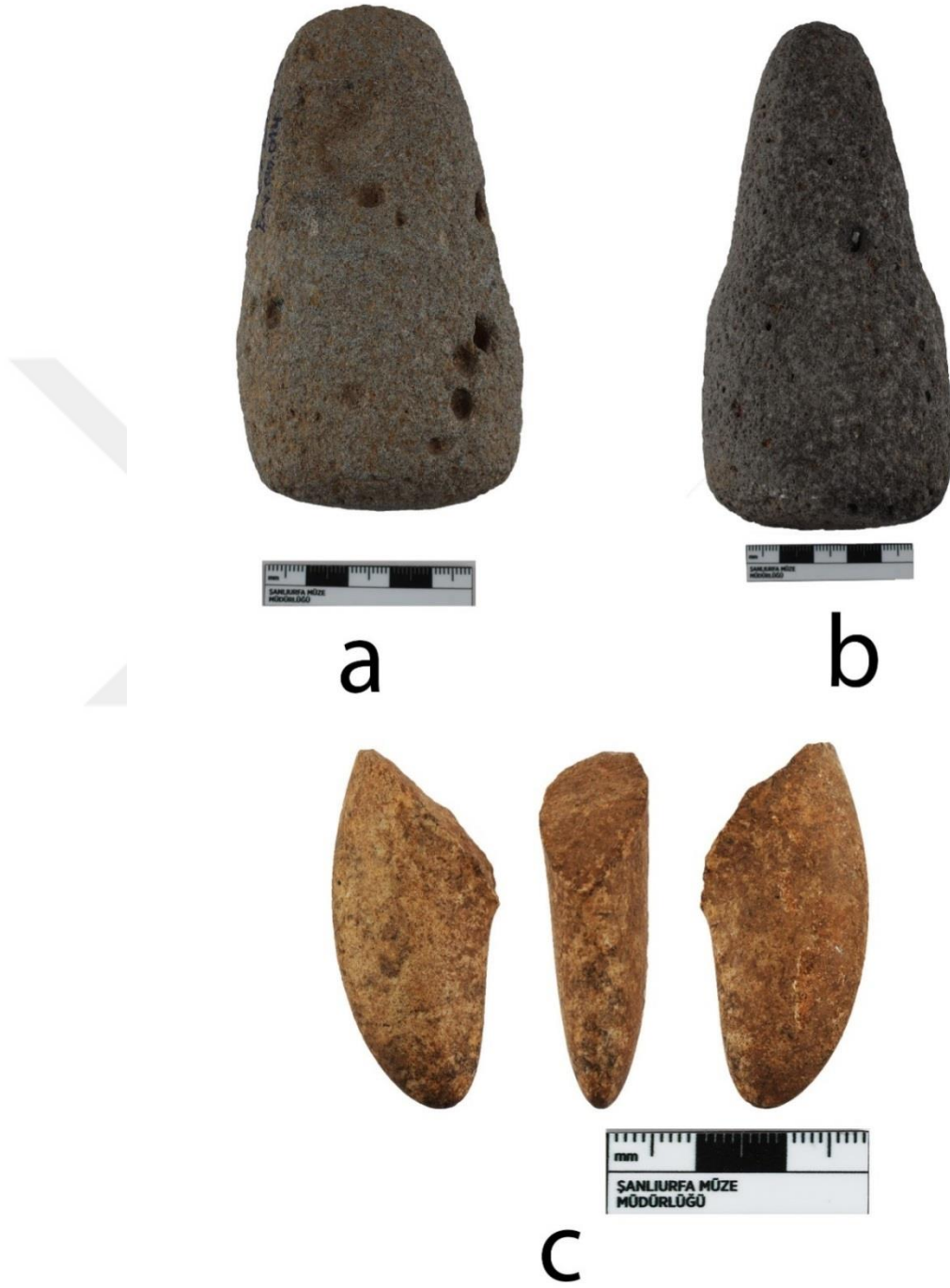
Grafik 2: Harbetsuvan Tepesi Sürtme Taş Aletlerin Dağılımı

RESİMLER

Resim 1

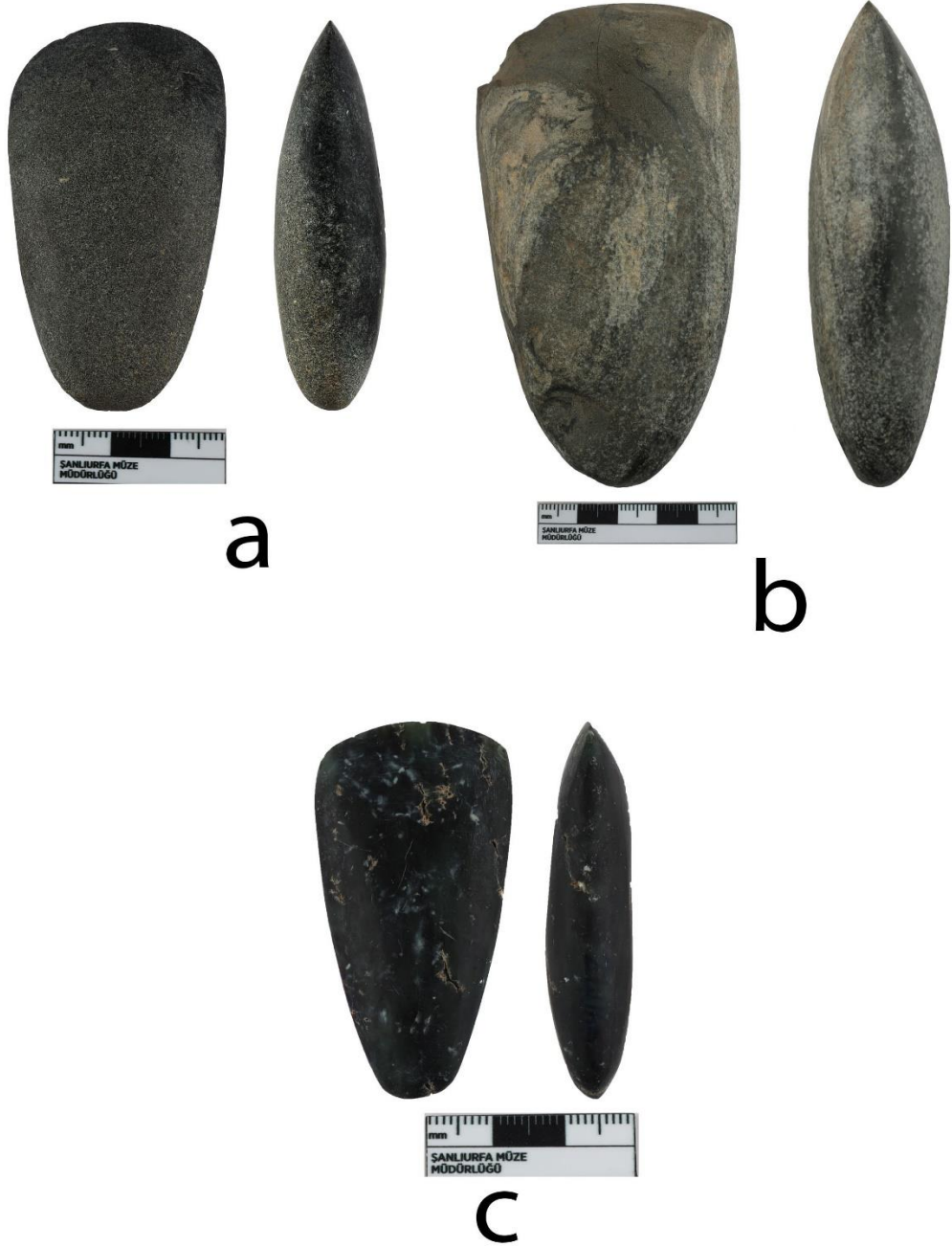

Resim 1: Harbetsuvan'dan a: kireç taşından büyük havaneli b: bazalt büyük havaneli

Resim 2: Harbetsuvan 'dan a: havaneli b: havaneli c: ritüel amaçlı havaneli

Resim 3

Resim 3: Harbetsuvan 'dan a: çay taşından balta b:nefrit taşından balta c:çay taşından balta

a

b

d

Resim 4: Harbetsuvan'dan bazalt üst ezgi taşları

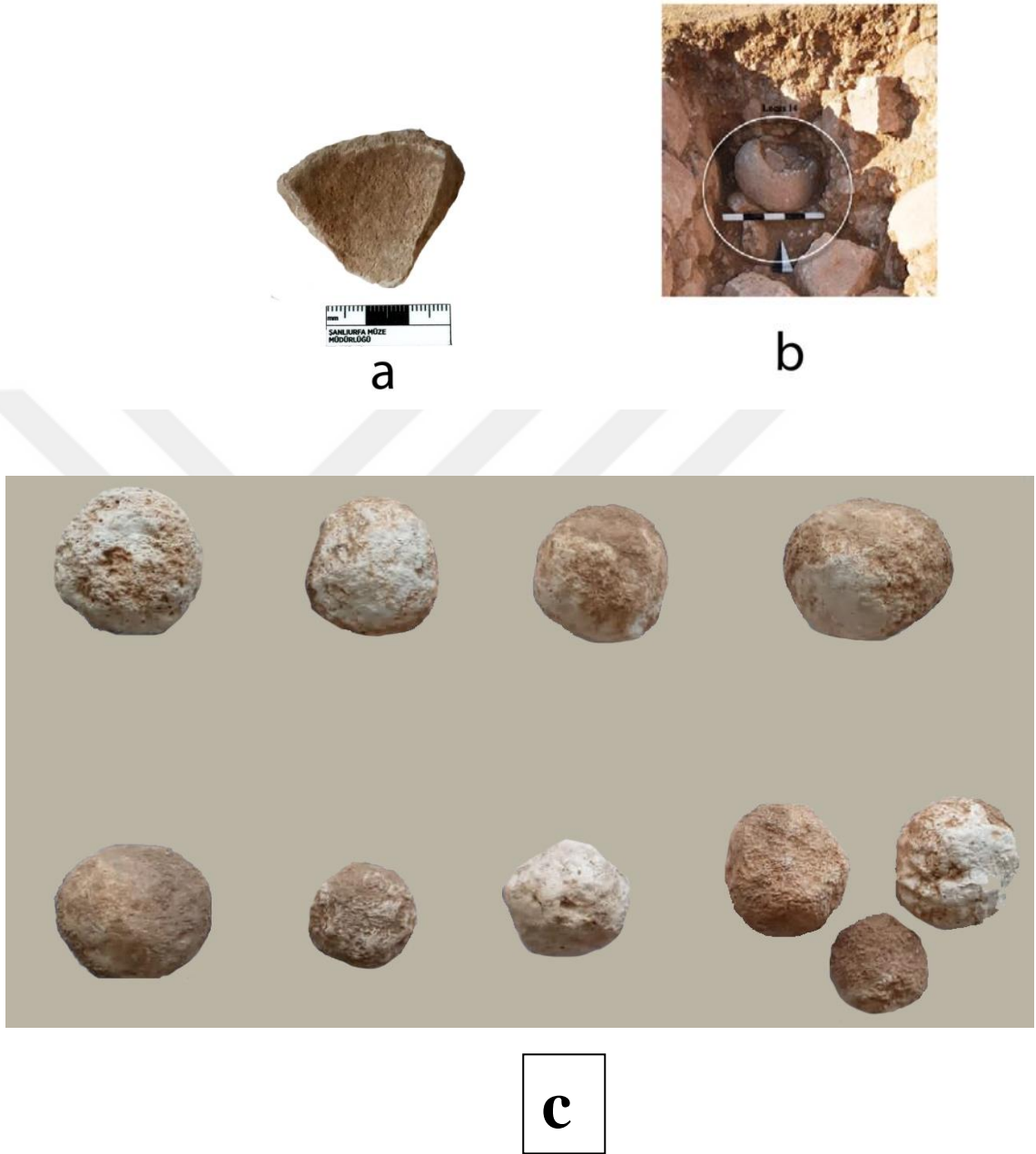
a

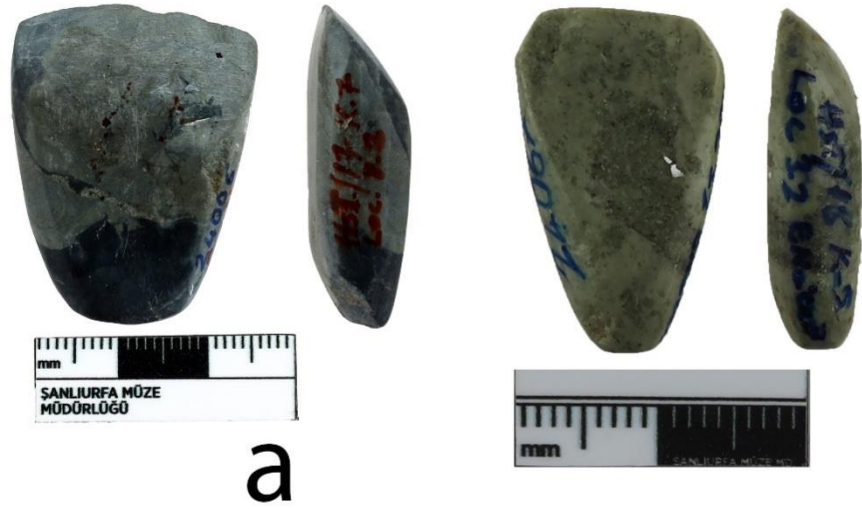
b

Resim 5: Harbetsuvan'dan büyük ve küçük sağlam taş kaplar

Resim 6

Resim 6: Harbetsuvan'dan a: küçük kap parçası b: kırık büyük taş kap c: sapan taşları

a

b

c

Resim 7: Harbetsuvan'dan kesercikler a: nefritten b: çay taşından c:steatitden

a

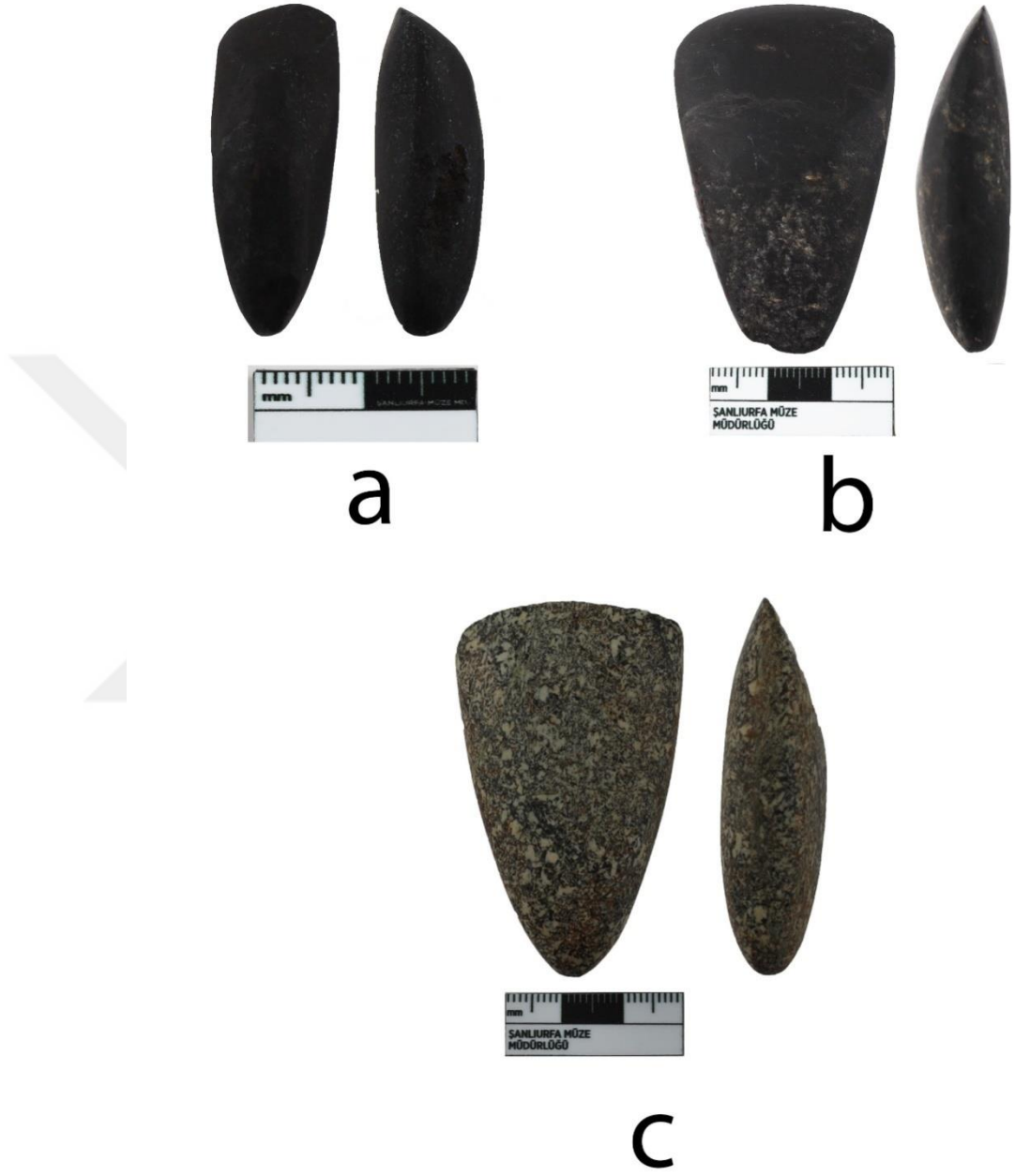
b

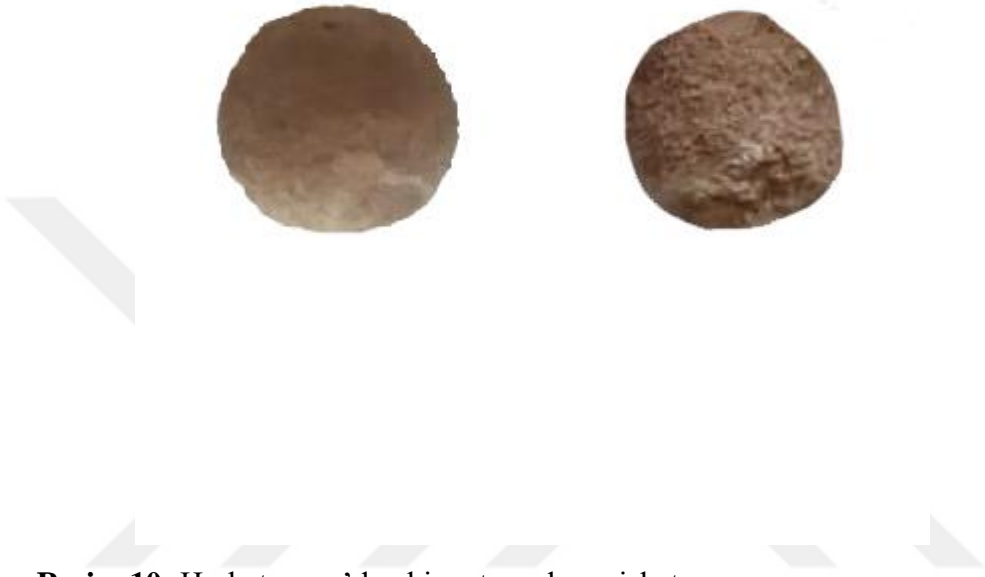
c

Resim 8: Harbetsuvan'dan a: sağlam bezeli taş b: dolomit taşından kırık bezeli taş c:serpantinden kırık bezeli taş

Resim 9

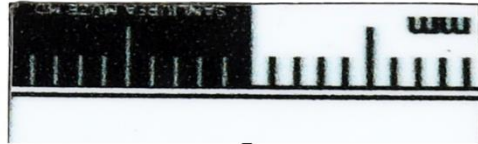
Resim 9: Harbetsuvan'dan çay taşı keskinikler

Resim 10: Harbetsuvan'dan kiraç taşından misket

a

b

Resim 11: Harbetsuvan'dan a: biley taşı b: mermer tıkaç

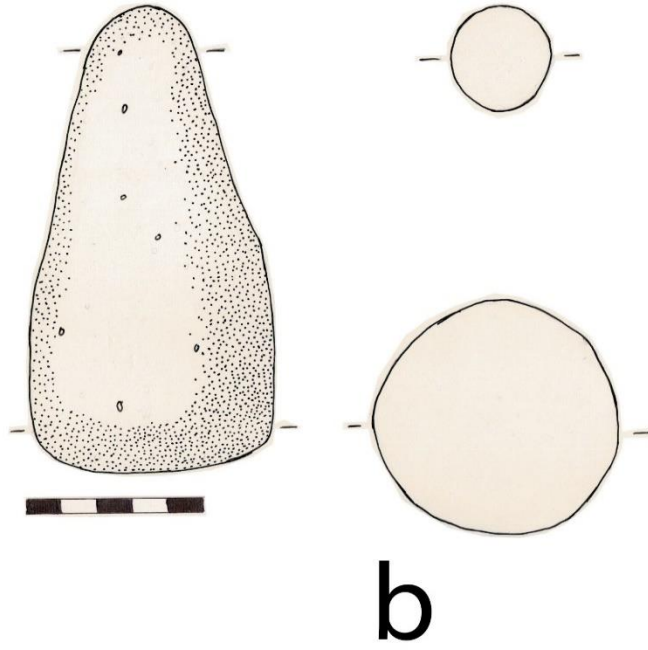
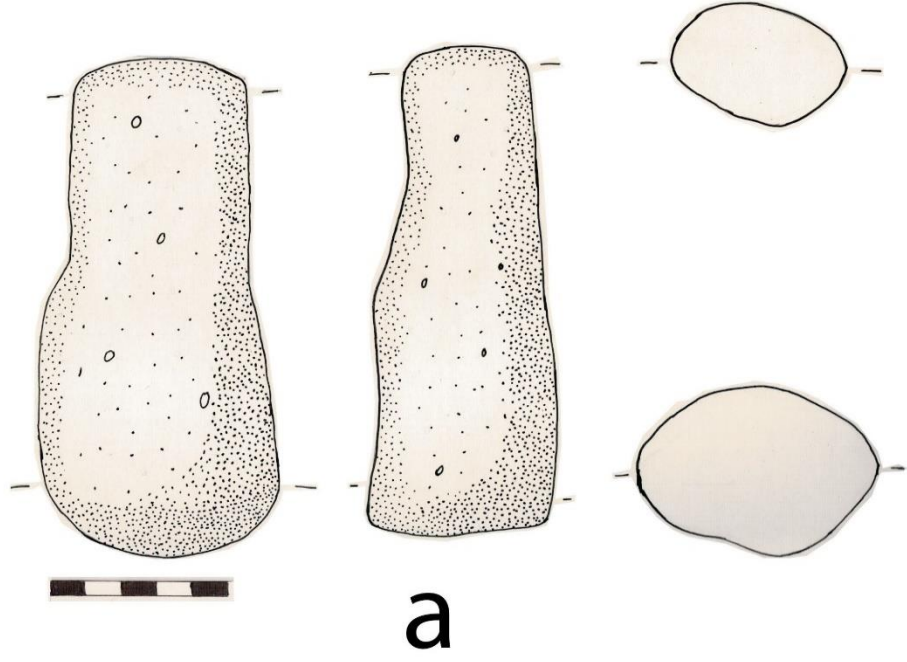
C

Resim 12: Harbetsuvan'dan a: bazalt kare vurgaç b: bazalt vurgaç c: asa başı

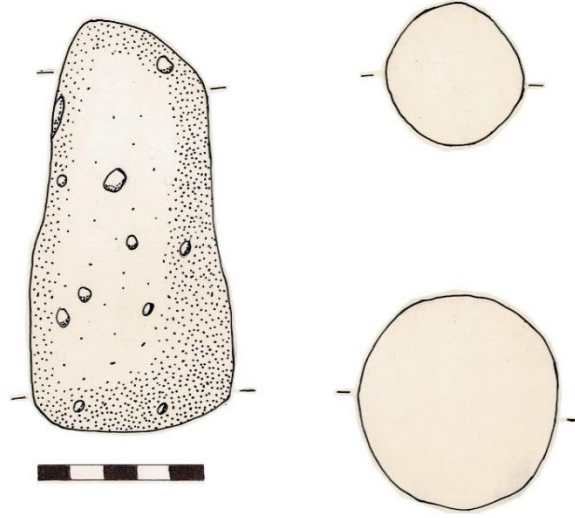
:

LEVHALAR

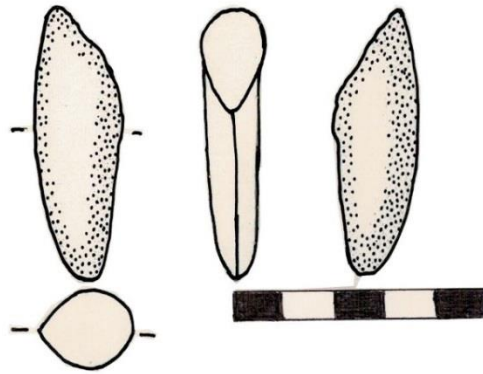
Levha 1: Bazalt havanelleri çizim

Levha 2: Bazalt havanelleri b: ritüel amaçlı, çizim

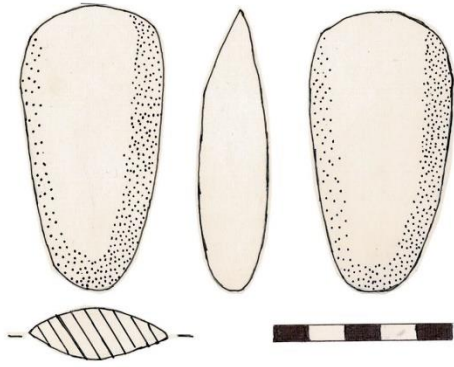

a

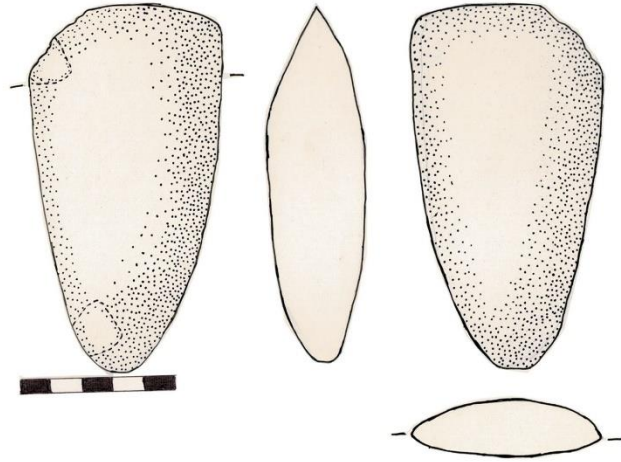

b

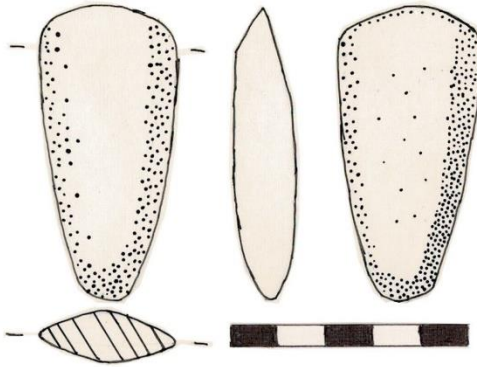
Levha 3: Baltalar çizim

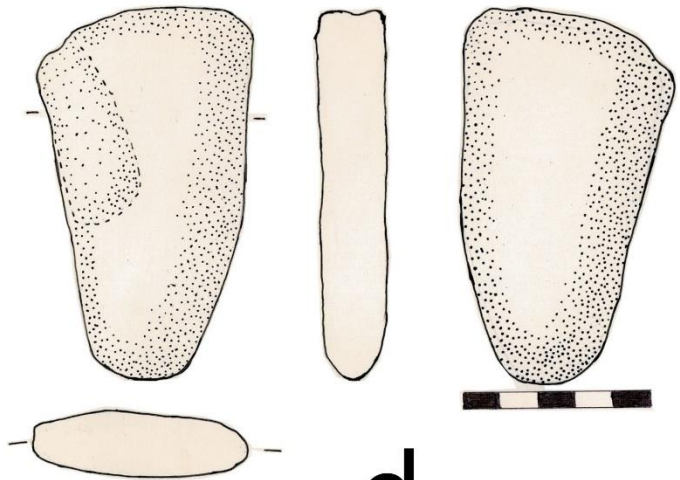
a

b

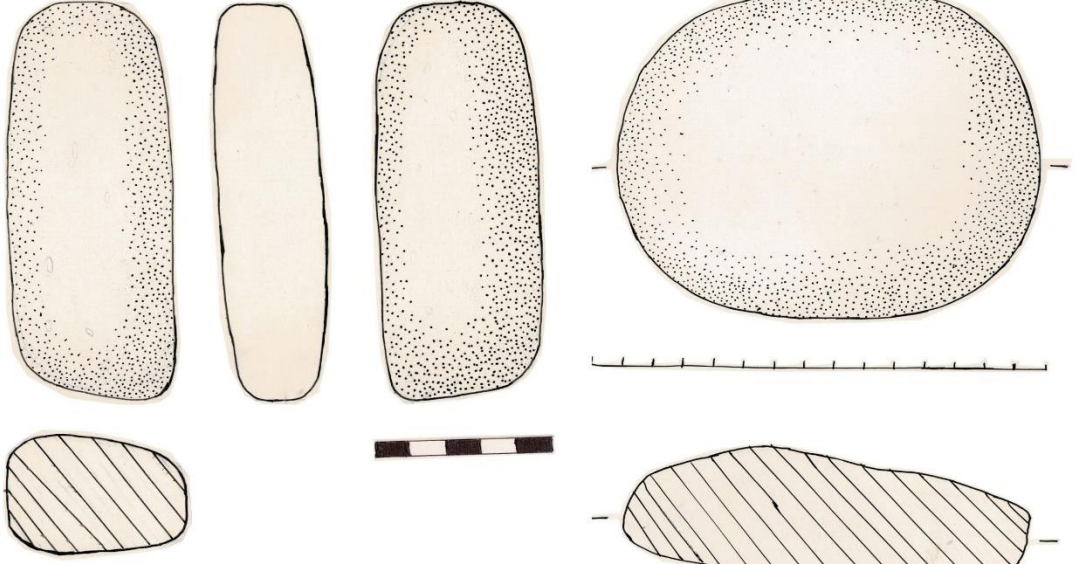

c

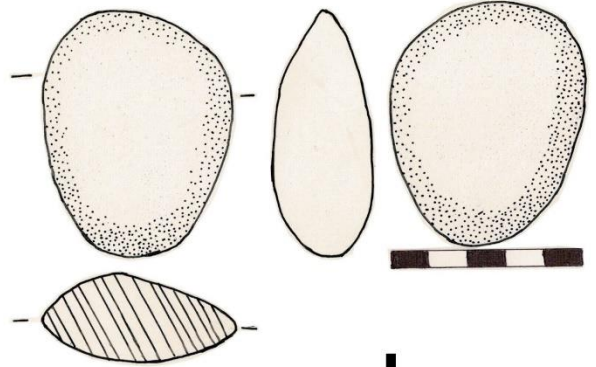
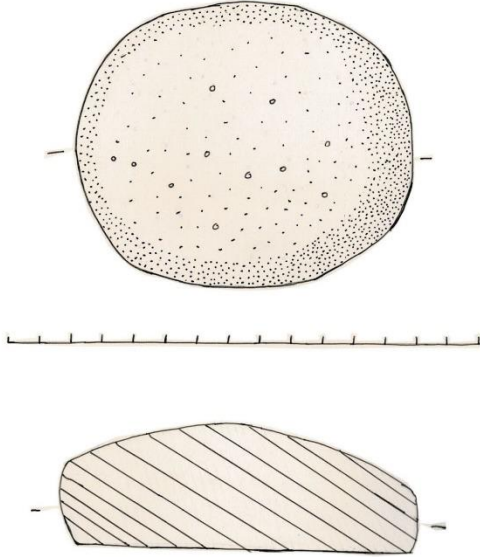
d

Levha 4: Üst ezgi taşları çizim

a

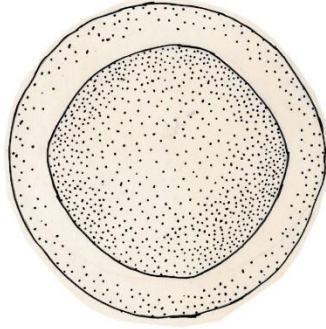
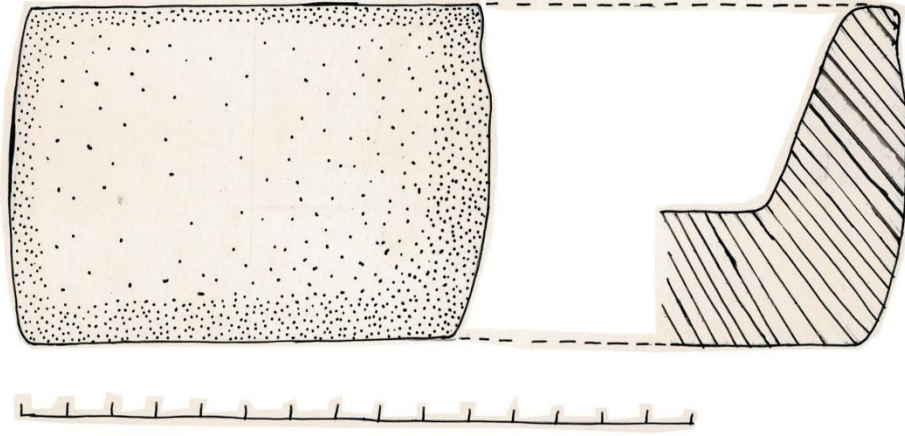
b

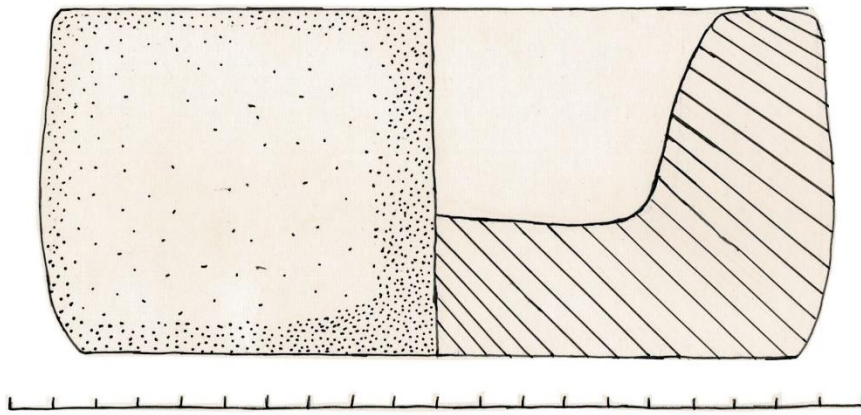
d

c

Levha 5: Taş kap ve Taş kap parçası çizim

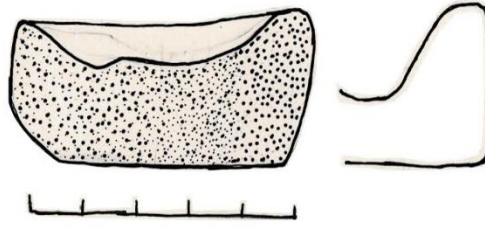

a

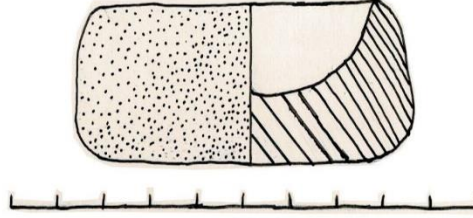

b

Levha 6: Küçük taş kap ve taş kap parçası çizim

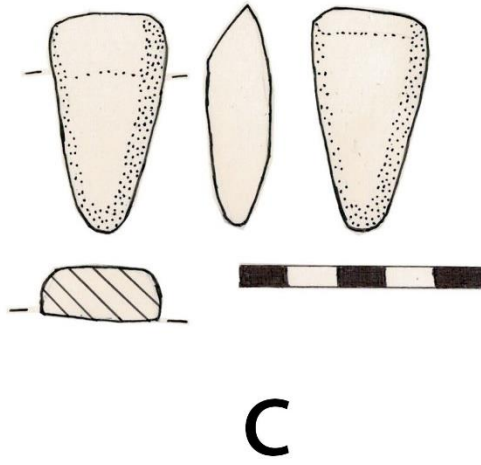
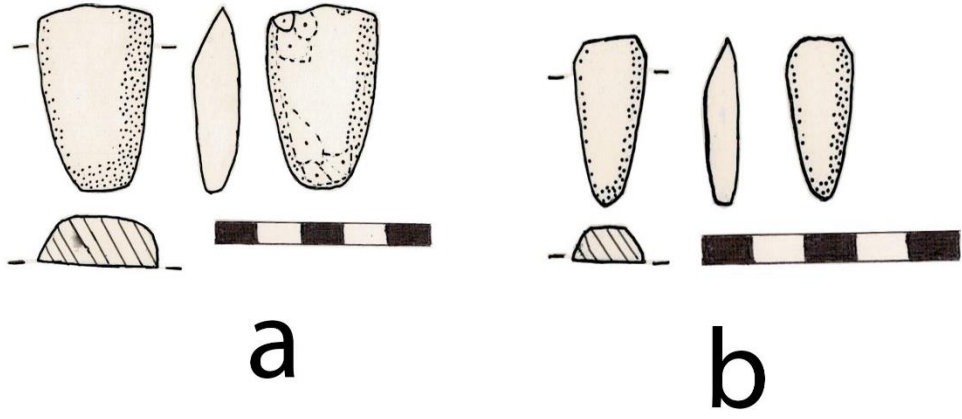

a

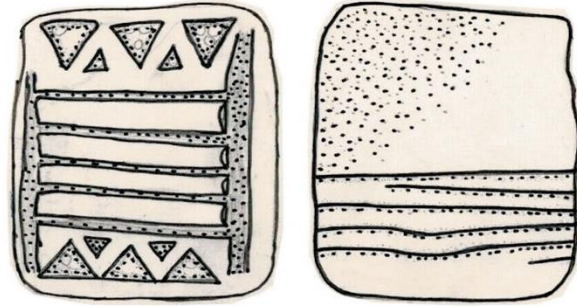

b

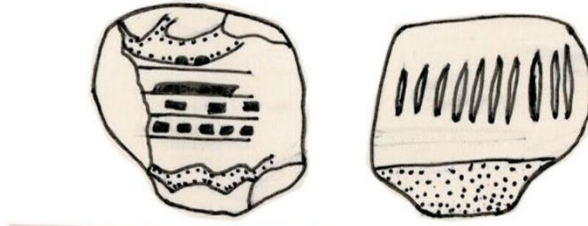
Levha 7: a:nefritten kesercik çizim b:çay taşından kesercik çizim c:steaitden kesercik çizim

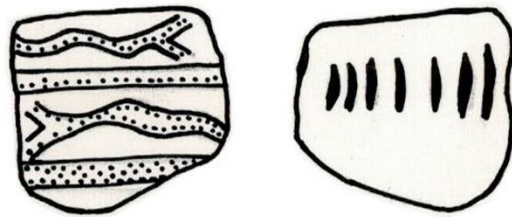
Levha 8: Bezeli Taşlar çizim a:kireçtaşından b:dolamitden c:serpantinden

a

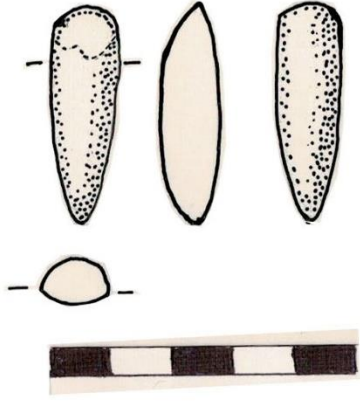
b

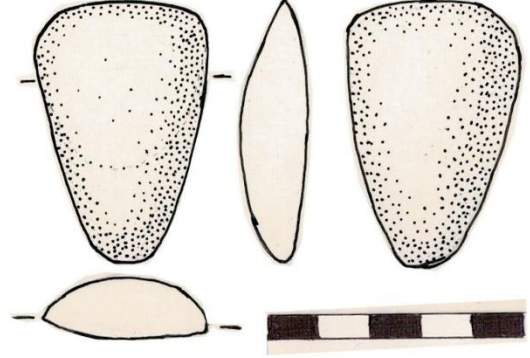
c

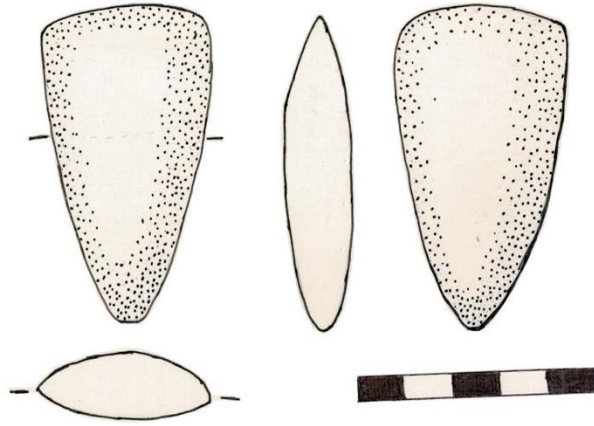
Levha 9:Çay taşından keskinikler çizimi

a

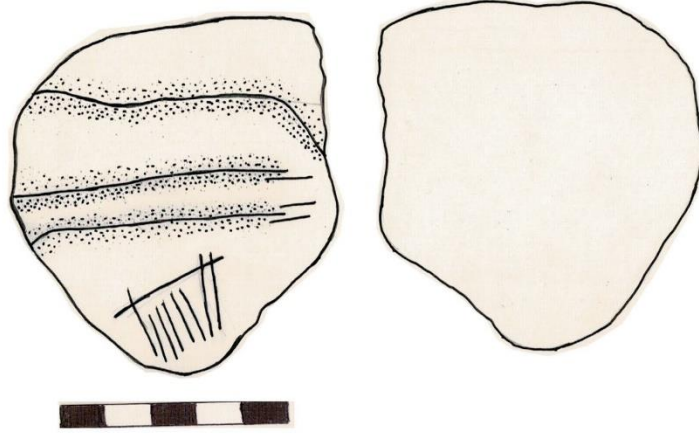

b

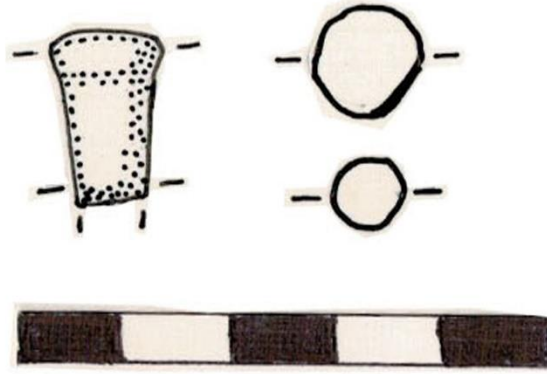

c

Levha 10: a:biley taşı çizimi b:mermer tıkaç çizimi

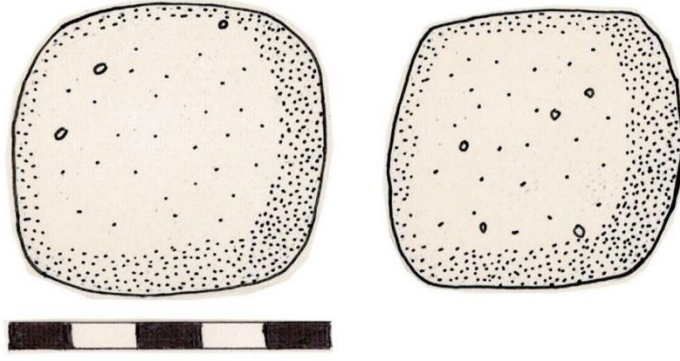

a

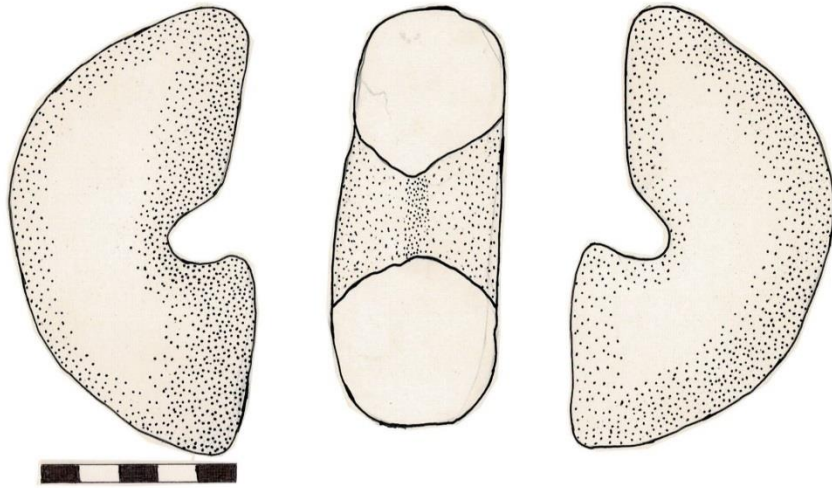

b

Levha 11: a: bazalt vurga çizimi b: asa başı çizimi

a

b